

**EL DICCIONARI DE L'OBRA LITERÀRIA D'ENRIC VALOR
LA NATURA (DOLEV-NATURA)**

VOLUM I

Manifestacions de la natura: els fenòmens, els vents, el cel i els astres i el clima

JOAN DE DEU MARTINES LLINARES

Publications of *eHumanista*
Santa Barbara, University of California, 2019

PUBLICATIONS OF

El diccionari de l'obra literària d'Enric Valor
La natura (dolev-Natura)

VOLUM I

Manifestacions de la natura: els fenòmens, els vents, el cel i els astres i el clima

Publications of *eHumanista*

Directors

Antonio Cortijo Ocaña (University of California)
Ángel Gómez Moreno (Universidad Complutense, Madrid)

EDITORIAL BOARD

Carlos Alvar Ezquerro
Gregory Andrachuck
Ignacio Arellano
Julia Butinyà
Pedro M. Cátedra García
Adelaida Cortijo Ocaña
Ottavio Di Camillo
Frank Domínguez
Aurora Egido
Paola Elia
Charles B. Faulhaber
Leonardo Funes
Fernando Gómez Redondo
Enrique García Santo-Tomás
Teresa Jiménez Calvente
Jeremy N. H. Lawrance
José Manuel Lucía Mejías
José María Maestre Maestre
Georges Martin
Vicent Martines
Ignacio Navarrete
José Manuel Pedrosa
Sara Poot Herrera
Erin Rebhan
Elena del Río Parra
Nicasio Salvador Miguel
Hernán Sánchez Martínez de Pinillos
Pedro Sánchez-Prieto Borja
Julian Weiss

*El diccionari de l'obra literària d'Enric Valor. La natura (dolev-Natura). VOLUM I.
Manifestacions de la natura: els fenòmens, els vents, el cel i els astres i el clima*
Joan de Déu Martines Llinares

Publications of *eHumanista*
University of California, Santa Barbara

copyright © by Joan de Déu Martines Llinares

For information, please visit *eHumanista* (www.ehumanista.ucsb.edu)

First Edition: 2019
ISSN: 1540-5877

Índex

0. Pròleg	7
1. Introducció.....	8
2. Criteris per a la confecció del Diccionari de l'obra literària d'Enric Valor. La natura (DOLEV-Natura).....	9
2.1. El Diccionari descriptiu de la llengua catalana	9
2.2. Macroestructura. Criteris	10
2.3. Microestructura. Criteris.....	11
2.4. Edició del <i>DOLEV-Natura</i>	24
3. Les novetats del <i>DOLEV-Natura</i>	26
3.1. Variació diacrònica.....	26
3.1.1. Novetats lèxiques	26
3.1.2. Novetats semàntiques: accepcions no enregistrades.....	27
4. El model composicional i la llengua d'Enric Valor: la geosinonímia.....	30
5. Conclusió.....	32
6. Bibliografia.....	32
7. Diccionari de les manifestacions de la natura	34
8. Llistat d'UFs del <i>DOLEV-Natura</i>	69
9. Llista d'abreviatures i símbol del <i>DOLEV-Natura</i>	76

0. Pròleg

Que la lexicografia, és a dir, la branca de la lingüística que “s’ocupa de l’elaboració de diccionaris o lèxics” (*Diccionari de la llengua catalana*, DIEC) és una disciplina dura i exigent no és cap novetat. La tria dels mots que han de bastir l’edifici del diccionari, la fixació dels criteris d’organització de l’estructura de l’obra, l’elaboració i l’ordenació de les definicions... són tasques que exigeixen una preparació sòlida del lexicògraf, una capacitat d’organització del temps i dels esforços, una força de voluntat i una intuïció que l’usuari dels diccionaris potser no arriba a sospitar.

La inversió de recursos, d’esforç i d’intel·ligència que cal per a fer un diccionari es justifica pel servei que l’obra pot donar a la societat. I és aquest l’horitzó cap al qual mira (o hauria de mirar) sempre la lexicografia: des dels diccionaris normatius, elaborats amb la voluntat de ser el punt de referència de la correcció i l’adequació en l’ús de les llengües, fins als diccionari escolars, concebuts com a eines pedagògiques que volen facilitar l’accés al sentit de les paraules en un llenguatge proper al dels xiquets.

Un espai particular és el dels diccionaris centrats en materials d’un interès específic: el lèxic d’un escriptor, d’un parlar, d’una època, d’una activitat humana... Aquests obres, amb la voluntat última de «salvar els mots», posen materials preciosos a l’abast dels usuaris i dels especialistes, particularment d’aquells que al seu torn participen en l’elaboració de diccionaris generals o, fins i tot, normatius: són descripcions sistemàtiques d’un estat de llengua (en l’eix diacrònic, territorial o funcional), forneixen recursos lingüístics que poden passar al cabal comú i compartit de tots els parlants, descobreixen i difonen mots i maneres de dir que potser haurien caigut en l’oblit, i ajuden a combatre prejudicis o, dit en positiu, a generar imatges noves sobre paraules i variants concretes o sobre la llengua mateixa.

Aquest primer volum d’*El diccionari de l’obra literària d’Enric Valor. La natura (DOLEV-Natura) (Manifestacions de la natura: els fenòmens, els vents, el cel i els astres i el clima)* de Joan de Déu Martines Llinares és una mostra de tot açò que diem. És el primer fruit tangible d’una recerca pacient, sistemàtica i intel·ligent sobre la llengua d’Enric Valor: escriptor de referència en la nostra literatura del s. XX i en el camí, no sempre planer, de difusió del model lingüístic fabrià, d’un model arrelat en la manera de dir i de sentir la llengua catalana al País Valencià.

El lector trobarà ací un primer lliurament d’*El diccionari de l’obra literària d’Enric Valor*, que gosem qualificar com a obra important, perquè l’hem poguda veure nàixer de molt prop. Basada en la digitalització de tota la producció literària de l’autor de Castalla (País Valencià), permetrà tenir accés a un riu de materials, sobretot, lèxics i fraseològics i a una mar de dades gramaticals. Paraules, unitats fraseològiques, sentits, variants formals, construccions gramaticals no aplegades en altres obres lexicogràfiques o gramaticals de referència són ací estotjades, salvades i presentades a l’usuari corrent i a l’especialista. Així mateix, el lector dels bells textos d’Enric Valor trobarà ací una eina útil per a accedir als sentits de mots cada dia menys usuals, hi descobrirà maneres de dir que podran enriquir el seu parlar...

Joan de Déu Martines Llinares ha començat en aquest *Diccionari de l’obra literària d’Enric Valor* per una de les parcel·les potser més riques del vocabulari d’aquest autor: la natura i tot allò que s’hi connecta. Això no és més que una bestreta del gran edifici del diccionari integral de Valor. Un primer fruit saborós que els enamorats de les paraules li agraim de tot cor.

Josep Martines
ISIC-IVITRA, Universitat d’Alacant
Institut d’Estudis Catalans
Acadèmia Valenciana de la Llengua

1. Introducció

Enric Valor és segurament el narrador més important que han tingut les lletres catalanes al País Valencià en els últims segles i un dels recuperadors de lèxic i fraseologia més destacats de la península Ibèrica. La importància de fer un diccionari de la natura de l'obra literària d'aquest clàssic valencià té dos objectius.

El primer és fer més accessible i coneguda l'obra als lectors contemporanis i futurs, particularment per a l'ensenyament de la llengua i la literatura. I el segon, prosseguir amb la recuperació i difusió del patrimoni lèxic i fraseològic del català dels valencians iniciada pel mateix mestre castallut. Valor ja va intentar recuperar i rescatar de l'oblit els mots més genuïns dels valencians, particularment els de la ruralia, els de la terra, i els va elevar a la categoria literària. D'aquesta manera els va aportar al lèxic general i, al mateix temps, va contribuir a la normalització del català al País Valencià (Martines, 202- 203).

El lèxic de la natura té unes fronteres difuses, per la qual cosa ens hem centrat en el nucli dur d'aquest àmbit: el format per les manifestacions i la morfologia de la natura, els animals i els vegetals i la faena al camp.

Cal recordar que una de les tasques més importants per a poder dur a terme aquest projecte ha estat la digitalització i inserció de l'obra literària d'Enric Valor en el CIMTAC. Aquesta àrdua tasca ens ha facilitat analitzar-la d'una manera més exhaustiva i àgil. I extraure i desenterrar lèxic i unitats fraseològiques valuoses, especialment tot aquell material que no és inventariat en els diccionaris de referència (*DIEC2*, *DDL*, *DNV* i *DCVB*). Ha estat una vasta comesa que podrà ser de gran valença en un futur per a confeccionar el diccionari integral de l'autor. A més a més, amb la digitalització de tota l'obra literària d'Enric Valor que hem dut a terme qualsevol investigador podrà espigolar per la fronda de paraules d'aquest corpus per a continuar amb l'estudi i divulgació de la magna obra de l'intel·lectual valencià i, particularment, per a avançar en l'estudi de la sintaxi, de la morfologia, la fonètica i del component lexicosemàntic i fraseològic d'un dels millors prosistes contemporanis, excel·lent representant del català dels valencians i del procés de difusió del fabrisme.

Quant a la tria de les obres, s'ha bastit un corpus digitalitzat de les obres literàries de Valor. L'elecció d'aquestes obres ha estat la següent.

De les Rondalles, se n'ha triat la versió de l'*Obra literària completa* (1975-76; 2 volums), que inclou les rondalles següents: *El llenyater de Fortaleny*; *Les velletes de la Penya Roja*; *La Mare dels peixos*; *El patge Saguntí*; *El Castell del Sol*; *I queixalets també!*; *Els guants de la felicitat*; *El Gegant del Romani*; *L'envejós d'Alcalà*; *El xiquet que va nèixer de peus*; *El ferrer de Bèlgida*; *El rei Astoret*; *El dimoni fumador*; *El castell d'Entorn i no Entorn*; *La mestra i el manyà*; *Esclafamuntanyes*; *Abella*; *L'albarder de Cocentaina*; *L'amor de les tres taronges*; *El príncep desmemoriat*; *El jugador de Petrer*; *Joan-Antoni i els torpalls*; *Llegenda del palleter*; *Home roig, gos pelut i pedra redona*; *Les animetes*; *Peret*; *Els tres plets de Pasqua Granada*; *El pollastre de festes*; *Don Joan de la Panarra*; *La rabosa i el corb*; *El darrer consell*; *Nabet*; *Joan-Ratot*; *Història d'un mig pollastre*; *La crida de la rabosa* i *Comencilda*, *Secundina* i *Acabilda*.

Per a les primeres obres literàries de Valor, s'ha seleccionat l'*Obra literària completa Volum III* (1982), que conté dues novel·les, *L'ambició d'Aleix*¹ i *La idea de*

---

¹ Aquesta versió inclou les parts que foren censurades en l'edició de 1960. Hi ha una versió posterior en la qual es canvia el narrador. La història es conta en primera persona, tot i així, el model lingüístic no canvia gaire; v. Pérez Silvestre (2011: 225-226).

l'Emigrant. A més a més, el recull *Narracions de la Foia de Castalla: la Foia de Castalla, Contalles de la boira, L'amic fidel i Contalla d'un orat*. Així com *Narracions intrascendents*, posteriorment anomenades *Narracions perennes*, a l'editorial Gregal: *Danys mínims sobre coberta, Viatge de Nadal i L'experiment de Strolowickz*.

Aquests tres volums de l'*Obra literària completa* (1975-76) dos volums de l'editorial Gorg i el tercer (1982), aplega tota la producció de Valor fins llavors.

Finalment, les altres tres novel·les són les publicades als tres primers volums de l'*Obra literària completa* de l'editorial Tàndem: *Sense la terra promesa, Temps de batuda i Enllà de l'horitzó*.

2. Criteris per a la confecció del Diccionari de l'obra literària d'Enric Valor. La natura (DOLEV-Natura)

2.1. El Diccionari descriptiu de la llengua catalana

El *DOLEV-Natura* ha pres com a model el *Diccionari descriptiu de la llengua catalana (DDLCC)* per dues raons, fonamentalment. Primerament, perquè és un diccionari actual fet amb un corpus lingüístic, el Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (CTILC).² Concretament el *DDLCC* respon a criteris lexicogràfics contemporanis (representació dels articles, informació sintàctica, recull de col·locacions i de les unitats fraseològiques, ordenació de les accepcions, sistema de definició, etc.). El *DOLEV-Natura* es fonamenta també en un corpus: el que aplega totes les obres literàries de Valor.

L'altra raó és el fet que es tracta d'un diccionari *descriptiu* i no *prescriptiu*. Els diccionaris *descriptius* pretenen de mostrar, de presentar la realitat lingüística, o siga, els usos lingüístics, en aquest cas, observables en un corpus textual, sense voluntat d'imposar cap mena de restricció en els hàbits expressius dels parlants i usuaris del diccionari. I els diccionaris *prescriptius* tenen com a missió l'establiment d'una norma general o estàndard; per això, l'adjectiu *normatiu*. Només inclouen formes consensuades per fomentar l'ús d'una llengua unificada (Rafel 2005: 35-59). Un exemple de diccionari *descriptiu* és el *Diccionari català-valencià-balear (DCVB)* d'A. M. Alcover i F. de B. Moll (1926-1962); així mateix, és *prescriptiu* el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (*DIEC2* 2007).

El *DDLCC* es pot consultar a través d'Internet i empra les remissions entre articles que són molt profitoses a l'hora de relacionar diferents entrades i accepcions. El *DOLEV-Natura* també usa aquestes remissions perquè, com s'explicitarà més avant en el criteris, en un futur ha de tenir una versió digital.

En Martines (2015) ja fèiem un petit tast dels criteris que s'emprarien en la confecció del diccionari, ara en presentem els definitius.

---

² Aquest Corpus textual té una extensió de més de 52 milions de mots. A més a més, és un corpus que representa l'ús literari de l'època contemporània, des del 1833 fins al 1988, 150 anys d'història de la llengua catalana. Està constituït per textos literaris i no literaris.

2.2. Macroestructura. Criteris

El *DOLEV-Natura* no és un diccionari del lèxic general de la llengua, sinó que com s'ha explicat a la introducció, se centra en el lèxic de la natura i extret de fonts literàries (l'obra literària d'Enric Valor). Aquest és un àmbit semàntic molt ampli, amb fronteres difuses i de gran importància dins l'obra valoriana ja que pot abastar un inventari conceptual i lèxic immens. Normalment es defineix la natura contraposant-la a la ciutat i a la civilització, o siga, camps, boscos i muntanyes, mars, rius i estanys i vegetació i fauna. Aquesta ordenació va més enllà i es relacionarà també amb l'ésser humà, peça clau en la construcció i en la comprensió del món. La classificació que se segueix es fonamenta en la de Romeu (1976) amb alguns canvis per adaptar-la a les necessitats del *DOLEV-Natura*:

1. L'ésser humà i la natura
  - 1.1. Distribució del temps: els dies, les estacions i la mesura del temps.
  - 1.2. Manifestacions de la natura: els fenòmens, els vents, el cel i els astres i el clima.
  - 1.3. Morfologia de la natura: els punts cardinals, els accidents, el paisatge i les formes.
2. Éssers animats i inanimats
  - 2.1. Els animals: que viuen a la terra, que viuen a la mar, d'aigua dolça, els crits, els moviments, els agrupaments dels animals i les parts dels animals.
  - 2.2. Els vegetals: els arbres i els arbustos, les herbes, les flors, les fruites i els fruiters, les agrupacions d'arbres i plantes, les parts de les plantes i les hortalisses i els cereals.
  - 2.3. Els minerals.
3. El cos humà en relació amb el medi
  - 3.1. Els aliments i l'alimentació: les begudes, els queviures, els condiments, els menjars i l'home.
4. El treball
  - 4.1. Treballs diversos: els oficis, les eines i la mar (pesca i navegació).
  - 4.2. El treball al camp: les eines de la faena, els oficis del camp, l'agricultura, el lloc on dorm el ramat, la collita i les accions relacionades amb les faenes del camp.

El nucli dur d'aquesta classificació és el format per les manifestacions i la morfologia de la natura, els animals i els vegetals i la faena al camp. El repertori lèxic d'aquests camps semàntics nuclears present a l'obra literària de Valor s'ha buidat i s'ha espigolat tot, tant els mots més directament implicats en aquesta àrea conceptual com els connectats més indirectament (cosa no sempre bona de fer!). De la resta de la llista anterior, només s'han triat els més rellevants lexicogràficament.

L'organització general de la nomenclatura en el *DOLEV-Natura*, o siga, del conjunt d'unitats lèxiques tractades en el diccionari, és alfabètica perquè aquesta és la manera més fàcil de localitzar un mot. En aquest primer volum, *les manifestacions de la natura*, fem una ordenació conceptual, és a dir, onomasiològica dels materials, seguint la classificació esmentada adés. Els pròxims volums classificaran el lèxic més destacat del nucli dur esmentat adés, els animals, els vegetals i la faena al camp, encara que en l'explicació dels criteris s'empraran exemples de la natura en general.

Els articles del diccionari s'organitzen seguint l'estructura del *DDL*³ que es classifiquen en dos nivells: la capçalera i el cos. El primer nivell és la capçalera, que

---

³ V. <http://dcc.iec.cat/ddlc1/scripts/index1.asp>, on es pot consultar la guia d'utilització del *DDL*.

està formada per l'entrada, la categoria i per la indicació de freqüència en què apareix la paraula en el corpus literari de Valor. Aquesta indicació es posa entre parèntesi; d'aquesta manera, ràpidament es pot copsar la quantitat exacta de vegades que apareixen a l'obra literària cadascun dels mots. El segon nivell és el cos de l'article que s'organitza en diversos apartats: les accepcions⁴ (descrites directament o indirectament mitjançant una remissió); les locucions (que s'associen a una entrada) i l'antroponímia (exclusivament, els malnoms).

A més a més, apareix un altre tipus d'informació d'interès per a l'usuari i per a arribar a mesurar la importància de l'aportació lèxica de l'obra d'Enric Valor i de la nostra tasca de recerca; concretament, marquem amb el signe (•) els mots no normatius, és a dir, aquells no inclosos en el *DIEC2*, diccionari normatiu de referència per al nostre treball i per al *DDL*. Cal recordar que aquest últim és el model que s'ha pres per a confeccionar el *DOLEV-Natura*, no obstant això, també s'han tingut en compte a l'hora d'elaborar-lo altres obres normatives com el *DNV*. I amb el signe (+) es marquen les paraules no incloses en els diccionaris de referència el *DDL*, el *DIEC2*, el *DNV* i el *DCVB*.

2.3. Microestructura. Criteris

L'element clau de la capçalera és l'entrada, la qual està ordenada alfabèticament, tal com s'ha explicat adés. Cada entrada va associada a una categoria, d'aquesta manera es diferencien els homònims i tenen entrades diferents, encara que només si tenen un comportament morfològic o sintàctic també diferent.

acotat *adj.* (6)

1. Vegeu *acotar v.*

•acotat *m.* (8)

1. [NCOMPT] Terreny delimitat de propietat privada. *Van donar compte de la desaparició del xicot, i els guardes de tots els acotats del poble, dirigits per la guàrdia civil, trepitjaren les serres a pam a pam. (Sense la terra promesa, 1991: 80, 3).*

Únicament hi ha entrades de categoria múltiple (*m. f.*) en els substantius en què la variació de gènere va lligada al mot o quan no suposa un canvi de significat.

collidor *m., f.* (9)

1. [NCOMPT] Persona que es dedica a collir². [...] *la vella Dorotea amb els seus ulls cansats i la collidora novençana, que ja no ho era tant, naturalment. (L'ambició d'Aleix, 1982: 131, 19).*

coscoll *m., f.* (32)

1. [NCOMPT] (*Quercus coccifera*) Arbust perennifoli de la família de les fagàcies, de fulles coriàcies, lluents i espinoses, i fruit en gla, que creix a la regió mediterrània. *Els gossos lladraven i clapien i la gent palatina es veia ja formiguejar, per mig dels carrascals i les coscolles. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 344, 13). Seguiren un temps en silenci per davall dels arbres, apartant de tant en tant ginebres i coscolls. (Sense la terra promesa, 1991: 89, 2).*

⁴ El *DOLEV-Natura* recopila totes les accepcions de qualsevol paraula encara que no estiguen relacionades amb la Natura, cosa que també passarà en la versió online. En els volums que ara presentem s'ha decidit incloure només les que hi tinguen relació; per això no coincidirà el nombre d'aparicions de cada mot amb el d'accepcions associades amb la natura.

Una característica del *DOLEV-Natura* és el tractament dels geosinònims. L'entrada estarà composta per la paraula i les vegades que apareix en el corpus i, a més a més, els geosinònims que Valor empra en la seua obra literària units pel símbol >, la definició sinonímica serà la mateixa en tots els casos. Un exemple és el de *anyell*.

anyell m. (24) > corder > be

1. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Cria de l'ovella fins l'edat d'un any. *I s'alçaren i es disposaren a fer cadascun el seu camí en cerca de cabrides i anyells i de gallines i conills. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 441, 15).*
2. [NCOMPT] Persona dòcil.

Aquest cas de geosinònims també és molt comú entre una paraula i una locució, el tractament és el mateix encara que la locució no té entrada pròpia i s'inclou dins del mot que forma el nucli. És el cas dels geosinònims valencians següents:

all m. (7)

1. [NCOMPT] (*Allium sativum*) Planta hortícola amb una cabeça dividida en bulbils i amb una olor forta característica. *A l'arribar a la porta de la Casa Gran, Irene entrà diligent a demanar els alls a l'estatgera; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 305, 19).*

LOCUCIONS

alls durs+ loc. nom. > allioli 1. Salsa feta d'all i oli. *Els alls durs, com diuen per aquelles serres, o l'allioli amb què es coneixen a la Baixura, acabaven d'estimular-nos. (Enllà de l'horitzó, 1991: 309, 4).*

allioli m. (2) > alls durs

1. [NMASS] Salsa feta d'all i oli. *Els alls durs, com diuen per aquelles serres, o l'allioli amb què es coneixen a la Baixura, acabaven d'estimular-nos. (Enllà de l'horitzó, 1991: 309, 4).*

El següent element que apareix és l'accepció, que forma part del cos. Moltes de les accepcions tenen més d'un significat, és a dir, que tenen una estructura complexa. Per això alguns dels components de la microestructura s'han de repetir. A les accepcions es troben les diferents definicions de les entrades i de les locucions associades a aquestes.

S'observen dos tipus d'accepcions des del punt de vista formal, les descriptives i les remissives. A les primeres troben la informació general de l'article lexicogràfic: la definició i l'exemplificació.

cria f. (11)

1a. [NCOMPT] Individu d'una espècie animal en els primers estadis de vida. *[...] i no hi van trobar cries de serp, ni rastre, ni tan sols de sargantana. (Don Joan de la Panarra, 1976: 339, 10).*

1b. •[NCOMPT] Individu que té algú com a pare o mare. *-Humm! -desaprovà don Gregori-. Una dona i una cria soles... (Sense la terra promesa, 1991: 470, 21).*

LOCUCIONS

•de cria loc. adj. 1. Bestiar, especialment apte per a la reproducció. *—Que jo — segueix explicant el de la llavor—, és que he vingut ací per un joc de conills de cria, un mascle i dues femelles, i m'he dit: [...]. (El pollastre de festes, 1976: 389, 18).*

Les accepcions remissives ens indiquen un altre article en el qual es pot recuperar tota la informació descriptiva com s'ha exemplificat adés.

fullam m. (5)

1. [NINCOMPT] Fullatge¹. *Al-Favet era molt curós i no n'estava satisfet; així, que, algunes nits, anava a la font de l'Atzúvia i, a poals, en duia aigua i arruixava tot el fullam de la seua horteta, per tal que es refrescàs. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 169, 11).*

fullatge m. (4)

1. [NINCOMPT] Conjunt de totes les fulles^{1a} d'una planta viva, considerat unitàriament. *Ell, refiat per valerós, passa avant, gos al costat, i no veu ningú ni sent més ocells que aquells moixons que ja hem dit que refilaven dins el fresc fullatge de les acàcies, dels àlbers i dels llorers. (La Mare dels Peixos, 1975: 73, 15).*

Les accepcions es xifren seguint una ordenació jeràrquica de dos graus potencials: el número, imprescindible i, la lletra, potestativa. D'aquesta manera les accepcions semànticament properes tindran el mateix número dins de l'article. A més de marcar la freqüència de la paraula a la capçalera, les accepcions s'ordenaran també seguint aquest criteri. Àdhuc aquesta norma s'emprarà dins de cada conjunt. Apliquem el criteri de la freqüència perquè no fem un diccionari diacrònic: fem un diccionari d'usos contemporanis amb un corpus tancat. Aquest criteri permet fornir informació d'interès sobre les preferències lèxiques de l'autor; i això tant pel que fa a qüestions només, diguem-ne, estilístiques com pel que fa a les estratègies en la construcció del seu model lingüístic.

pastura f. (28)

1. [NCOMPT] Acció de pasturar^{1a} el bestiar. *"Tu belaves de petit, cansat de la pastura, i jo t'agafava al be, com a un fillet, per tal que no t'espeares. (L'ambició d'Aleix, 1982: 118, 8).*

2. [NCOMPT] Pasturatge¹. [...] *de tard en tard, pels drings de les esquelles de les raberes que hi trescaven "fent la volta" espaiada i serena de les extenses pastures. I nosaltres, mentrestant... (Enllà de l'horitzó, 1991: 81, 19).*

3. [NINCOMPT] Herba que el bestiar menja directament del camp. *Amb la seca prolongada, l'Andreu trobava cada volta més escassa la pastura pels baixos. (El darrer consell, 1982: 371, 20).*

4a. [NINCOMPT] Substància que, una vegada assimilada per un ésser viu, li proporciona l'energia i les matèries indispensables per a viure i desenvolupar-se. *Tants de destorbs duia el cavall, tant de temps va haver de perdre el príncep donant pastura a l'anyell, parant a descansar en hostals de camí, [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 135, 5).*

4b. [NINCOMPT] Element indispensable per al foment d'un sentiment, d'una qualitat, d'una capacitat o d'una facultat. *Bon llast per a la maleta i bona pastura espiritual per a la temporada que quedàs en la bella i llunyana i enyorada valleta de l'Almussai. (Temps de batuda, 1991: 279, 1).*

Si el mot pertany a la categoria N (nom), s'hi afigen les marques COMPT (comptable), INCOMPT (incomptable), MASS (massa), que es refereixen a les propietats de comptabilitat i de quantificació dels noms, a cadascuna de les accepcions, com es pot observar en els exemples anteriors. A més a més, encara que el model d'aquest

diccionari és el *DDLC*, les definicions del *DOLEV-Natura* no inclouen els patrons sintàctics que incorpora aquell diccionari, ni es marquen tampoc amb claudàtors els elements extrínsecs, car el nostre públic serà més general i els signes en dificulten la comprensió. En els exemples següents es pot veure aquestes diferències, el primer és estret del *DDLC* i el segon, del *DOLEV-Natura*.

piafar v.

•1. [N₁ V] (N₁[cavall]) [Un cavall que està parat]₁ bellugar les potes del davant alternativament, alçant-les i deixant-les caure amb força. *Piafaven els cavalls i el blanc s'encabritava, eguinant.* [Porcel (1970): N, p. 193]¹.

piafar v. (2)

1. •*intr.* Un cavall que està parat, bellugar les potes del davant alternativament, alçant-les i deixant-les caure amb força. *Els cavalls piafaven d'impaciència.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 83, 5).

Açò ha fet que, en alguns casos, quan s'han omés aquests elements, algunes accepcions que eren separades en més d'una s'han convertit en una de sola; *sembrar* 1a/1b en el *DDLC*, convertides en 1 en el *DOLEV-Natura*.

1a. [N₁ V (N₂)] (N₁[humà]; N₂[planta]) [Algú]₁ plantar la llavor de [una planta]₂ en la terra convenientment preparada perquè hi germini.

•1b. [N₁ V (N₂)] (N₁[humà]; N₂[llavor]) [Algú]₁ plantar [la llavor d'una planta]₂ en la terra convenientment preparada perquè hi germini.

sembrar v. (11)

1. *tr.* Algú, plantar la llavor d'una planta en la terra convenientment preparada perquè hi germine. *Ja saps que quan t'ajude a sembrar o a collir ametles o a arregar oliva o a ensacar garrofes, [...].* (*Nabet*, 1976: 357, 1).

➤ *adj.* Aquell any agrícola, tot i ser plovedor, havia estat desastrós per als sembrats per manca d'adobs químics, que no és que escassejaren un poc sinó que no van arribar ni a la meitat de la terra sembrada. (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 291, 14).

Si el mot pertany a la categoria v. (verb), s'indica explícitament si és *tr.* (transitiu), *intr.* (intransitiu) i/o *pron.* (pronominal) ja que, com s'ha explicat adés, no s'apliquen els patrons sintàctics del *DDLC*. Açò es pot observar en els exemples verbals anteriors.

Abans de definir les diferents accepcions, si el concepte és un ésser animat, sempre que hem pogut, s'inicia la definició amb el nom científic entre parèntesi per facilitar-ne la comprensió i la recerca posterior en una llista inclosa als annexos.⁵ La identificació precisa dels éssers vius planteja dificultats serioses: no sempre és possible concretar la varietat pròpia a partir tan sols de la referència del text valoria. Per exemple, *ratapenada* no en porta ja que hi ha més de 1100 espècies diferents d'aquest animal. En canvi, hi ha casos com ara el de *mostela*, fàcilment identificables.

ratapenada f. (1)

1. [N_{COMPT}] Mamífer volador de l'ordre dels quiròpters, amb les ales consistents en una membrana cutània sostinguda pels dits de la mà,

⁵ Un dels objectius d'aquest treball és fer palés el lèxic meridional aportat per Valor. I el món dels animals i de les plantes és uns dels que més diversitat lingüística presenta arreu de tot el territori de parla catalana.

extraordinàriament allargats, que utilitza ultrasons per a guiar-se i caçar. *Les passes de Toni ressonaven tan tètricament, que no sols li feien a ell mateix una certa temor, sinó que també donaven por a les rates penades, que cuitaren a amagar-se per les enteranyinades voltes.* (*El ferrer de Bèlgida*, 1975: 187, 25).

mostela f. (3)

1. [NCOMPT] (*Mustela nivalis*) Mustèlid de cap allargat i cua curta, de color vermellós i blanquinós, que es nodreix de petits mamífers i habita l'hemisferi nord. [...] i pels animals danyosos: serps, gats cervals, raboses, i mosteles, que també fan molt de mal... (*Temps de batuda*, 1991: 177, 24).

Un altre element possible que pot haver-hi a les accepcions són les col·locacions o combinacions de paraules que tenen una relació semàntica estreta basada en la concurrència freqüent. Com fa el *DDLC*, s'introdueixen amb el signe “⇒” i se separen de les altres amb el senyal “/” seguint un ordre establert.

llenya f. (130)

1. [NMASS] Fusta tallada destinada a fer foc. *I caps i llenya, s'ho emportà tot cap a cal duc, després d'haver tingut cura de tacar de sang la fulla de la destraleta que portava.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 66, 21).

2. [NMASS] Fusta¹. *En acabant, va arregar unes fulles seques i uns branquillons de llenya morta, [...].* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 148, 13).

LOCUCIONS

llenya terrera loc. nom. 1. Conjunt d'arbustos que naixen entre els arbres del bosc. *Si anaven a la serra, Peret li movia disputa sobre qui tallaria i acostalaria més llenya terrera en més poc temps.* (*Peret*, 1976: 280, 12).

Per a les accepcions s'empra la definició del *DDLC* si la paraula està enregistrada en aquest diccionari. Atés que treballem sobre un corpus concret (el lèxic de la natura específicament de l'obra literària d'Enric Valor), sempre que caldrà, les definicions es restringiran o s'adaptaran als usos reals que apareixen en aquest corpus. Així i tot, de vegades, cal definir prèviament un mot que alhora actua com a definidor i que no apareix en el corpus amb aquest sentit. A més a més, el *DOLEV-Natura* és un diccionari d'un autor valencià, per la qual cosa s'ha decidit prioritzar l'estàndard valencià en les definicions.

Vegem per exemple *calamarsa*: el tenim atestat en el nostre corpus en l'accepció 1b; però no en l'accepció 1a, precisament la general, imprescindible per a definir després 1a. L'absència d'exemple il·lustratiu en 1a ja indica que aquesta accepció no apareix en l'obra de Valor. Així mateix s'ha canviat *gel* per *glaç* en les definicions ja que aquest no es troba en el corpus.

calamarsa f. (1)

1a. [NINCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arrodonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra.

1b. •[NMASS] Conjunt de grans de gel de calamarsa^{1a} caiguts sobre una superfície. *Els vents huracanats del nord-oest -els tramuntanals- l'assoten de vegades amb brusques borrasques de neu granular i calamarsa menuda, que ràpidament engarlanden tota la comarca.* (*La Foia de Castalla*: 1982, 321, 20).

O si el definidor d'una paraula és una altra que no apareix en el corpus, es dona la definició pròpiament d'aquest nom del *DDL*. Vegeu *granissada*, en la qual es proporciona la definició de *calamarsada*.

granissada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Episodi de calamarsa^{1a}. *L'oratge es feia cru a poc a poc amb boires, pluges, un dia fins i tot amb una petita granissada que va arribar a blanquejar. (Temps de batuda, 1991: 344, 2).*

Les remissions a altres mots en accepcions concretes es fan amb un superíndex on apareix un número i, si cal, una lletra, perquè la consulta siga més clara i eficaç.

canyada *f.* (3)

1. [NCOMPT] Colp de canya^{1b}. *Si és serp, li espolses canyada i la baldaràs a l'acte; si és porc, estira-li la cua i se n'anirà corrents, i si per cas fos el Mal Enemic... (El gegant del Romani, 1975: 227, 1).*
2. •[NCOMPT] Canyar¹. *Era a l'altra banda de la canyadeta quasi sense canyes que al fons formava un regall, quasi una rambleta pel llit de codisses que cobrien el sol i pels baladres verinosos que hi brollaven de tant en tant. (Enllà de l'horitzó, 1991: 369, 4).*

Es prioritzen els descriptius del valencià, com s'ha dit adés, però si un mot més propi d'altres dialectes és també present en el corpus com a geosinònim, el fem servir com a descriptor en les definicions, és el cas de *granissada* i *calamarsa* que s'ha comentat.

Quan el *DDL* ens descriu un mot amb un altre que no és en el corpus de Valor i aquest no és un terme de la natura, es defineix directament el terme al qual remet. A la definició de *lladrar*, el *DDL* fa una remissió a *cridar*². Com aquesta no és una paraula inserida en el *DOLEV-Natura*, directament es defineix amb el significat de *cridar*², com es pot observar a l'exemple.

lladrar *v.* (23)

1. *intr.* Un animal de la família dels gossos, cridar. *Els gossos lladraven i clapien i la gent palatina es veia ja formiguejar, per mig dels carrascals i les coscolles. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 344, 12).*
2. •*intr.* Fer un crit. *El Sultà lladrava perquè venien dos homes per la senda de la font, l'un amb jaqueta, l'altre amb brusa. (Sense la terra promesa, 1991: 170, 1).*

D'altra banda, si el mot sí que és proper semànticament a la natura, s'inclou aquest terme subratllat i definit, però sense exemple per indicar que no apareix en el corpus de Valor.

llentiscles *m.* (2)

1. [NCOMPT] Matollar de llentiscles¹ (*DIEC2*). *Agafà una costa avall, entre pinedes i llentiscles, i vinga xiular la tonada d'aquella cançoneta que diu: [...]. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 228, 17).*

llentiscle *m.*

1. [NCOMPT] (*Pistacia lentiscus*) Arbre petit perennifoli, d'olor resinosa, de fulles amb els folíols el·líptics i coriàcis, flors petites verdoses i vermellenques, agrupades en raïms densos, i fruits vermells que es tornen negres a la maduresa.

Així mateix, si en una de les definicions el *DDL*C fa una remissió a un mot que se sobreentén fàcilment, directament es col·loca la paraula sense aquesta remissió. Si no es fes així, al final el diccionari tindria massa paraules que no tenen a veure amb el concepte de natura-ruralia que s'ha explicat adés. Un dels casos és el de *abeurar*, en el qual el *DDL*C remet a *beure*^{1a}, o siga, 'ingerir un líquid'. I en el *DOLEV-Natura*, com es pot copsar a l'exemple, es defineix sense la remissió.

abeurar v. (18)

1. *intr. pron.* Un animal, beure. *Àngel hi va arribar primer; les cabres s'abeuraren en el reguerot, mentre que ell s'asseia en una cantera prop de l'aigua i deixava a la seua vora la gaiata i el serró amb la berena del dia.* (La idea de l'emigrant, 1982: 262, 11).
2. *tr.* Donar de beure a algú, a un animal, fins a sadollar-lo. *Ell abeurà el corser, li muntà d'un deseixit rampell, digué un adéu afectuós després de donar-li les gràcies, i marxà pel punt oposat a on havia vingut.* (Les animetes, 1976: 270, 16).

De vegades s'han trobat situacions en les quals Enric Valor emprà dues formes per a la mateixa paraula, *anou/nou*. En aquestes ocasions s'ha optat, tal com fa el *DDL*C, per remetre la forma no normativa (*anou*) a la normativa (*nou*). S'afegí l'exemple per a mostrar la forma en el context en què apareix.

•anou f. (1)

1. *Vegeu nou f.* -*Mentre que no ho veja, no m'ho crec, que envien ni una closca d'anou -féu Pere.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 525, 12).

nou f. (15)

- 1a. [NCOMPT] Llavor comestible de la nou^{1b}, dividida en dues meitats regularment lobulades i migpartides, rica en greixos. [...] *pa de dacsca daurat i tou, ullat; nous i ametles mullades en mel...* (Els guants de la felicitat, 1975: 141, 22).
  - 1b. [NCOMPT] Nou^{1c} madura sense l'embolcall exterior, amb una closca llenyosa i rugosa, formada per dues meitats fàcilment separables. [...] *la barca, a rem, vela pansida, feia via lentament, petita com una closca de nou, i a la seua dreta passaven a poc a poc els penya-segats de color mel del cap de Sant Antoni.* (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 22).
  - 1c. [NCOMPT] Fruit en drupa de la noguera^{1a}, de pell dura de color verd. *D'aquestes nogueres, més que les nous, que sempre assolien bon preu, em va embadalir la bledania de les seues fulles grosses, gruixudes i verdes [...].* (Temps de batuda, 1991: 68, 19).
2. [NCOMPT] Peça amb que se sustenta la corda tibada de la ballesta. [...] *es retira del finestral, cerca per l'habitació unes nous de ballesta, d'ivori esgroguit i dur, amb què jugava quan era infant, i en llança una a la velleta; [...].* (L'amor de les tres taronges, 1976: 129, 17).

Anteriorment s'ha indicat que, per a completar les accepcions dels mots, s'empra la definició del *DDL*C. En molts casos, aquesta accepció o aquest mot no figura enregistrat

en aquest diccionari; llavors tenim present com a obres de referència les següents: *DIEC2*, *DCVB*, *DNV*, *VALOR*,⁶ *DECat*, *GDLC* i altres diccionaris. En les definicions s'especifica de quin diccionari s'ha extret, encara que aquestes poden experimentar algun canvi per adequar-les al nostre sistema de representació lexicogràfica. Si després de fer la recerca, es descobreix el mot o la definició, se n'elabora una aplicant els criteris del *DOLEV-Natura*. No cal dir que els mots o les accepcions no atestats en cap diccionari són definits per nosaltres mateixos aplicant-hi els criteris que exposem.

Finalment, dins de les accepcions, s'inclouen els exemples que són citacions extretes dels textos del corpus: il·lustren l'ús dels mots en el seu context dins l'obra literària d'Enric Valor. Les referències bibliogràfiques es fan posant l'obra en cursiva, la data, la pàgina i la línia on apareix la paraula per fer més fàcil d'escorcollar el mot i el context. Ex. “(*El jugador de Petrer*, 1980: 199, 16)”. A més a més, sempre que s'ha pogut, els exemples han estat triats de manera que ens aporten sinònims o paràfrasis, és a dir, que ens presenten informació d'aquestes paraules escrita pel mateix Valor en les seues obres literàries. Un exemple il·lustratiu pot ser el de *xerri*: el mestre castallut fa servir el mot amb l'hiperònim *fem* a la vora, com es pot observar a l'exemple.

xerri *m.* (7)

1. [NMASS] Conjunt d'excrements de bestiar de llana i cabrum. -*Aquí vaig: necessiten xerri, fem, si no no hi ha vinya.* (*Temps de batuda*, 1991: 338, 19).

O *cruixidell*: hi afegim alguna característica sobre aquest *moixó* i l'acompanya d'altres noms d'ocells amb altres atributs. Són mecanismes didàctics del mateix escriptor per permetre identificar el referent, no sempre conegut.

cruixidell *m.* (5)

1. [NCOMPT] (*Emberiza calandra*) Ocell de la família dels fringíl·lids, de plomatge gris per damunt i blanc al ventre, de bec groc, que habita a les zones de secà de terra baixa. *A la Casa dels Rojals, el meu pare m'inicià molt petit en la cacera de moixons: tirar als greixosos cruixidells, que tenen una denteta al paladar, o a les xisclaires torrudanes, o a les cogullades, sempre plenes d'astúcia, aviat fou el meu esport.* (*Temps de batuda*, 1991: 20, 15).

Es tracten en el diccionari de Valor els dos tipus de conversions més freqüents en la majoria de les llengües romàniques: la conversió de les formes de participi verbal a adjectiu i la conversió de l'infinitiu verbal a substantiu masculí. Aquestes conversions sintàctiques es col·locaran al final de les accepcions, darrere dels exemples i s'introduiran amb el signe que es pot veure al model precedint el codi de la categoria resultant de la conversió. És el cas de l'adjectiu *abrasit*.

abrasir *v.* (3)

1. *tr.* Escalfar intensament un cos mitjançant el sol, la calor o el vent. *En la plana onejada i pedregosa del desert, l'aire abrasia, el sol enlluernava, els cantals cremaven com si anassen a esclatar.* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 138, 26).

---

⁶ Els diccionaris de Valor són els següents: els glossaris de les *Rondalles Valencianes* (Edicions del Bullent, 1984), el *Vocabulari escolar de la llengua* (Carena editors, 1989) i el *Vocabulari fonamental* (Plaza & Janés, 1988).

➤ *adj. [...] La mula, solta, sense cap incitació, havia acabat per decantar-se i bandejar-se del camí un tret curt, i en una margenada rosegava tranquil·lament unes matetes abrasides per les solanades. (Temps de batuda, 1991: 232, 19).*

2. •*intr. pron.* Algú o una part del cos, tenir una sensació dolorosa d'ardor per efecte de la set. [...] *si és estiu, encara que t'abrasesques de set [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 154, 31).*

•**abrasit** *adj.* (11)

1. Vegeu *abrasir v.*

2. +Activitat, esgotadora (*VALOR*). —*Jo em faré vell —deia l'Adrià— i necessitaré un fadri que m'ajude en les feines feixugues i abrasides; almenys un. (Nabet, 1976: 356, 14).*

En el *DOLEV-Natura* s'ha optat per introduir aquests adjectius o substantius amb una entrada pròpia. Un exemple és el de *emparrat (adj.)*; aquestes entrades no són marcades com a novetat en el *DOLEV-Natura*.

emparrar v. (1)

1. *intr. pron.* Una planta enfiladissa, enfilarse per una superfície. (*La tal parra, òrfena ara de pàmpols i raïm, s'emparrava pels pilars i en bona part per la muralla, vora la porta, i a l'estiu devia fer bonic, per bé que sempre donaria a l'edifici pagesívola aparença.*). (*El Castell del Sol, 1975: 97, 21*).

➤ *adj.* *Hi havia un quadro de fesols emparrats, dels de menjar en bajoqueta, [...]. (Temps de batuda, 1991: 303, 19).*

•**emparrat** *adj.* (2)

1. Vegeu *emparrar v.*

Un altre element dels articles són les locucions, combinacions de paraules que tenen un valor semàntic o sintàctic d'un sol mot; sovint no són gaire clares pel que fa al significat i es codifiquen amb una categoria específica i, per això, són objecte d'una descripció particular. Les locucions s'ordenen alfabèticament.

llebre f. (28)

1. [NCOMPT] Mamífer rosegador semblant al conill però més gran, amb les orelles i les potes més llargues, i el pèl més curt i dens. [...] *ben cert que demà aniran a caçar al rastre dels conills i les llebres, i com que vora la nostra caseta hi ha les mates més golejades de tota la serra, [...]. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 342, 16).*

LOCUCIONS

com les llebres *loc. adv.* 1. Algú, dormir amb un son lleuger. *El so David deu estar fent la migjornada, però dorm com les llebres, amb un ull obert. (Temps de batuda, 1991: 144, 2).*

•**com una llebre** *loc. adv.* 1. Algú o un animal, avançar molt ràpidament. *Per no tombar cap arrere, córrec com una llebre cap avant, encara que estiga cansat. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 168, 11).*

Les locucions formades a partir d'una paraula que no té entrada pròpia en el diccionari s'incorporen a partir de la paraula que constitueix el nucli semàntic:

•**passabarranc** (4)

LOCUCIONS

a passabarranc *loc. adv.* 1. Fer dreuera per la muntanya o pel bosc (DCVB). *D'allà estant, es dominava el vessant que davallava fins a l'abisme i el que pujava a l'altra banda, a passabarranc.* (Sense la terra promesa, 1991: 118, 14).

D'altra banda, si la locució remet a una altra que no és en el COLEV, s'inclou subratllada i definida, però sense exemple per indicar que no apareix en el corpus de Valor.

pi roig *loc. nom.* 1. (*Pinus sylvestris*) Pi^{1a} d'escorça rogenca i capçada cònica i fulles glauques i torçades agrupades de dues en dues.

pi rojal *loc. nom.* 1. (*Pinus sylvestris*) Pi roig¹ (*loc.*). *Els seu pinars tenen tres verds, perquè hi ha pins rojals i pins blancs i n'hi ha de vers carregats de dolços pinyons.* (La Mare dels Peixos, 1975: 66, 1).

Algunes vegades les locucions tenen com a terme principal un mot que és inclòs dins de l'àmbit de la natura i, com a secundari, una altra paraula que sí que ho és. En aquestes ocasions, les locucions apareixeran inserides en els dos termes; el secundari tindrà una remissió al principal i serà ací on s'introduirà l'exemple.

cuquello *m.* (9) > **cucut**

1. [NCOMPT] (*Cuculus canorus*) Ocell de plomatge cendrós blavenc i de cant monòton i característic, la femella del qual pon el ous en nius d'altres espècies. *El cuquello, quan n'hi ha, sol cantar ja ben clar el dia; la feina de la terra li era ben coneguda; la soldada no era desenraonada.* (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 254, 23).

LOCUCIONS

oliva del cuquello *loc. nom.* 1. Vegeu *oliva f.*

oliva f. (30)

1. [NCOMPT] Fruit en drupa de l'olivera¹, redonenc, de color negre purpuri quan és madur, comestible després d'ésser adobat, i productor d'un oli molt apreciat. *Però abans de l'estiu, l'any es va girar molt lleig: les olives començaren a caure dels arbres ben menudes encara; [...].* (El llenyater de Fortaleny, 1975: 43, 3).

LOCUCIONS

oliva del cuquello *loc. nom.* 1. Varietat d'oliva¹ petita i gairebé sense amargor. *Albert li encarregà que els amanís olives del cuquello, gallons d'ametla, unes quantes nous pelades, aiguardent anisat i els plats i copes necessaris.* (Sense la terra promesa, 1991: 177, 24).

Pot ocórrer que el mot principal no siga inclòs en el DOLEV-Natura; en aquesta ocasió es crea una entrada de la paraula principal subratllada, sense definició i s'incorpora la locució amb un exemple, igual que en les ocasions tipificades abans. D'aquesta manera, la locució apareixerà tant al terme de la natura com al que no pertany aquest camp conceptual.

cos *m.*

LOCUCIONS

cos de podadora+ *loc. nom.* 1. Cos molt prim i esvelt. *Duia un giponet de vellut que fa un cosset molt bonic. "Cos de podadora", que en diuen.* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 239, 14).

podadora *f.* (5)

1. [NCOMPT] Eina emprada per a podar^{1a}.

LOCUCIONS

cos de podadora+ *loc. nom.* 1. Vegeu *cos m.*

En aquest apartat de locucions incorporem unes unitats fraseològiques que no sol incloure cap diccionari general; tampoc ho fa, cal dir-ho, el *DDL*: són els refranys. Únicament se n'han trobat cinc d'emparentats amb la natura. Vegem ací com a exemple:

L'oli diu al vi: vine ací cosí+ *refrany.* 1. Es refereix a coses que són anàlogues o que lògicament han d'anar plegades. "*L'oli diu al vi: vine ací, cosí*", *deien els llauradors experimentats.* (*Temps de batuda*, 1991: 230, 13).

L'últim constituent del cos de l'article és l'antroponímia, que inclou únicament els malnoms emparentats amb algun dels mots del diccionari.

alficòs *m.* (4)

1. [NCOMPT] Varietat del cogombre² més llarg i solcat. *Va fer a mans d'Erminia, que s'hi avançà, un cabasset amb albergines, alficossos i unes tendres carabassetes de quaranta dies, que les dames van agrair, sincerament, moltíssim.* (*Temps de batuda*, 1991: 153, 29).

2. +[NCOMPT] Algú, infeliç, babau beneït (*VALOR*). *En veritat, hi ha dies que és molt alficòs el corb, tant, que una volta...* (*La rabosa i el corb*, 1976: 418, 5).

ANTROPONÍMIA

Alficòs *m.* —*Sí, sí*—*proseguia el regidor*—; *ara lligarem, allà amunt, una corriola, i ací avall l'ase de Batistet l'Alficòs.* (*Joan-Antoni i els torpalls*, 1976: 234, 19).

A la macroestructura s'han introduït alguns símbols importants del diccionari. Són els que aporten la informació extralingüística: “no normatiu” (•) o “novetats en els diccionaris de referència” (+).

Adés ja s'ha informat que el *DOLEV-Natura* és un diccionari *descriptiu*, o siga, pretén descriure la realitat lingüística, els usos lingüístics en el *COLEV*, sense cap mena de restriccions. Això fa que moltes de les entrades, accepcions, locucions o derivats no siguin incorporades pel *DIEC2* i, doncs, es marquen amb el símbol (•) com s'ha explicitat adés.

Quan una entrada es marca com a no normativa (•), les accepcions i les locucions també ho seran i no es marquen.

•bleda *adj.* (5)

- 1a. Algú, no gens espavilat, mancat de vivor i de tremp. *Era un home ben raçat, natural, una mica bleda, però bastant intel·ligent.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 412, 21).

- 1b. Propi d'un bleda¹. *El botiguer va mostrar una perplexitat que semblava natural, però que era estudiada, cosa que li resultava sens dubte, pel seu caràcter bleda i obert de si mateix, força treballosa.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 55, 3).

Així i tot, alguna de les entrades que s'han marcat amb el símbol de no normatiu (•) poden tenir una remissió a una entrada que siga normativa, però que no tinga cap

ocurrència en el corpus de Valor. Per a marcar que no és inventariada, no té entre parèntesis la freqüència perquè, com diem, no és present en el corpus. Els exemples de les accepcions són els del mot no normatiu.

•**batafaluga** *f.* (5)

1. [NMASS] Vegeu *matafaluga f.*

matafaluga *f.*

1. [NMASS] Anís^{1b}. [...] *quin goig de veure aquell grandíssim flascó de vidre ple de "pacències", petites pastes dolces, saborosíssimes. de farina i sucre i batafaluga i no sé quins altres ingredients. (L'amic fidel, 1982: 353, 31).*

Açò s'ha fet de la mateixa manera que ho fa el *DDLC* i comporta l'aparició d'algun dilema cas paradoxal: com és el de *pinatell*, variant que el *DDLC* dona com a no normativa amb remissió a *pinetell*. Tot i que la forma amb *-a-* hauria de ser la preferible, perquè inclou l'infex *-at-*, per coherència, seguim el *DDLC*, com s'observa a l'exemple.

•**pinatell** *m.* (26)

1. Vegeu *pinetell m. (DCVB, DNV)*.

pinetell *m.*

1. •[NCOMPT] (*Pinus* sp) Pi^{1a} petit. *Vaig cap avant, i les cabres em seguien temorenques, i adés trobe uns romanins esclafunyats, adés trobe les branques dels pinatells doblades... (Contalla d'un orat, 1982: 358, 11).*

En algunes entrades nominals que tenen dos gèneres, un dels dos pot ser no normatiu.

bèstia •*m., f.* (5)

1. [NCOMPT] Persona violenta i cruel. *"El bèstia de Casado vol que anem a l'exili enllà dels Pirineus o que parem en un camp de concentració en un pàramo de Burgos". (Enllà de l'horitzó, 1991: 460, 7).*
2. [NCOMPT] Persona rude en fer i dir les coses. —*Per què no ho repartim ara? —digué un, gros i quadrat com una torre i amb una cara de bèstia com poques voltes se'n veuen. (Don Joan de la Panarra, 1976: 347, 14).*

Un altre cas de no normativitat dins d'un article és el de les locucions.

suro *m.* (2)

1. [NINCOMPT] Matèria lleugera, elàstica i impermeable que es forma a la part exterior de l'escorça d'aquelles espècies d'arbre que acumulen grans concentracions de suberina en les seues cèl·lules. *El xic llevà el suro de l'ampolla, i el pare vessà un bon tragueta de licor entre els llavis de l'esmortida dona, a poc a poc, tenint compte que no s'engargolís. (Sense la terra promesa, 1991: 468, 19).*

LOCUCIONS

•**de suro** *loc. adj.* 1. Mancat de sensibilitat per a la percepció de les emocions i del dolor anímic propi o d'altri. *Passaren dies i dies. El rei, igual del tot que el primer dia de casat: fet un bocí de suro. Els consellers, tots confusos i astorats. (El rei Astoret, 1975: 330, 19).*

Finalment, l'últim cas en què pot marcar-se el caràcter no normatiu és a les accepcions descriptives, ja siga una entrada o una locució.

espart *m.* (37)

1a. •[NMASS] Fibra tèxtil d'espart^{1b}. ⇒ *corda d'~. Teresa, que tenia un cor molt tou, encara que era un poc feréstega, se'l va esguardar amb compassió, va deixar filosa, fus i fil damunt la cadira d'espart, i li va traure un plat de decaient de dins la bullent olla que tenia posada al foc. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 357, 13).*

1b. [NCOMPT] Planta de la família de les gramínies, de fulles llargues i filiformes emprades en la indústria. ⇒ *picar l'~. Victori s'aturà vora una mata d'espart i se'n collí una manada que es posà sota l'aixella. (L'ambició d'Aleix, 1982: 51, 3).*

LOCUCIONS

•**com un cuc** *loc. adj.* 1. Algú, molt insignificant. -*Encara que vagen al seu negoci, procuren que no patesques, que no et sentes davant d'ells com un cuc, que treballes tranquil. (Sense la terra promesa, 1991: 195, 19).*

matar el cuc *loc. verb.* •1. Veure *matar v.*

Enric Valor ha aportat casos d'entrades, accepcions, locucions i derivats que no estan enregistrats a cap dels diccionaris de referència (*DIEC2, DDL, DNV i DCVB*). Com s'ha indicat a l'apartat de macroestructura es marquen amb el símbol +. Si ha estat arreplegat per alguna altra font lexicogràfica, a banda de les de referència, també s'indica amb l'abreviació corresponent (*VALOR, DECAt...*). Ara il·lustrem aquests casos amb alguns exemples.

Entrada

citronar+ *m.* (1)

1. [NCOMPT] Camp amb citrons¹ (*VALOR*) . [...] *del fons amagat dels barrancs propers, de les fontetes, dels bancals d'ordi i de blat, de dins els erm coberts de citronar...[...]. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 369, 1).*

Accepció

clofoll *m.* (5)

1. +[NCOMPT] Persona excessivament crèdula o babaua (*VALOR*) . *Carmeta, a la soca de la riba, en el bancal de baix, sentia tota la conversa del garjol del marit i del clofoll de Jeroni, i estava esmortida de bulla. (Peret, 1976: 284, 12).*

2. [NCOMPT] Embolcall exterior membranós d'un llegum, d'una fruita seca, d'un raïm, d'una ceba o d'un gra.

Unitat fraseològica

neu *f.* (241)

1. [NMASS_{sing_pl}] Massa de petits cristalls de gel provinents de la congelació del vapor d'aigua atmosfèric, que cau sobre la terra en forma de flocs blaus. ⇒ *caure ~ // volva de ~ // blanc com la ~. [...] la temperatura s'havia reviscolat i bufava un vent de ponent, un poc molest, però que desgelava la terra i llevava a grapats la neu de les muntanyes. (El Castell de Sol, 1975: 88, 28).*

2. •[NCOMPT] Nevada¹. *Pararen a poc els colps regulars, acompassats, sords, de la maça característics dels dies de pluja o neu, quan no poden els masovers eixir a treballar al camp. (Contalles de la boira, 1982: 330, 17).*

LOCUCIONS

flor de neu *loc. nom.* 1. Vegeu *flor f.*

neu borda+ *loc. nom.* 1. Neu¹ que no es favorable a la creixença de les plantes (*VALOR*). *Dimarts va fer tot el sant dia mal oratge; tothora queia bruixo i nevarsejava; la serra es tapava i es destapava de boira; les mates es blanquejaven unes voltes, i*

altres el vent els feia caure la neu borda que se'ls apegava... (Comencilda, *Secundina i Acabilda*, 1976: 442, 5).

2.4. Edició del *DOLEV-Natura*

Les dificultats en l'elaboració de la nostra recerca no s'han limitat a les derivades dels aspectes ja exposats: la delimitació dels camps semàntics, la tria dels mots i dels fraseologismes, la definició dels criteris que fonamenten la macro i la microestructura de l'obra... N'hi ha hagut un bon grapat de més concrets i materials que cal exposar breument ací.

Un dels casos és el d'assignar el nom científic als animals, als arbres i les plantes. Sempre ha estat de gran ajuda el *DIEC2*, el *DCVB* i el *DNV* perquè moltes vegades acompanyen les definicions amb el nom científic, cosa que no fa el *DDLC*. Ha calgut recórrer sovint a l'excel·lent *Costumari botànic* de Joan Pellicer (2000-2004), tant a l'hora d'espigolar el nom científic com també per saber a quines plantes es refereix Enric Valor: Pellicer arreplega els noms de la flora del Migjorn valencià, l'àmbit geogràfic de l'obra de Valor. Per això, hi ha noms de plantes que no es troben en els diccionaris de referència o altres en què no coincideix la definició d'aquests amb la planta que emprava Valor en l'obra literària. Alguns dels noms de plantes que utilitza no es troben en els diccionaris de referència i d'altres no coincideix amb la definició del fitònim. Un exemple és el de *serralla* i de *segadissa*, que només apareixen en el *DNV* i que Pellicer també inclou en el *Costumari botànic* (2000-2004). *Serralla* no té entrada en els diccionaris de referència; *segadissa* sí que n'hi té però amb altres significats.

•*serralla* f. (8)

1. [NCOMPT] (*Sonchus oleraceus*) Lletsó¹ (*DNV*). *No va durar massa el seu encuriosiment, perquè prompte va saber que es referien a una serrallota que havia eixit en la junta de dos carreus del campanar, allà amunt prop de la campana grossa i justament davall d'una cornisa.* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 234, 14).

•*segadissa* f. (4)

1. [NCOMPT] (*Brachypodium phoenicoides*) Fenàs de marge (*loc.*) (*DNV*). *Vaig fer mides d'espart o amb tiges de segadissa, no ho recorde bé.* (*Temps de batuda*, 1991: 334, 14).

Una altra de les dificultats ha estat la recerca dels mots, de les accepcions o de les locucions que no estan incloses en els diccionaris de referència, és a dir, les novetats: potser un dels fruits més valuosos i remarcables de la nostra investigació. Han estat de gran ajuda els glossaris que el mateix Valor va incloure a les *Rondalles Valencianes*. També el *Diccionari etimològic complementari de la llengua catalana (DECat)* de Coromines, el *GDLC*, el diccionari en línia *Noms de plantes: Corpus de fitonímia catalana* del Termcat, *DGFP* i *DGMG*. Cal una referència especial als informants i a la gran ajuda que hem trobat en les persones nadiues de les contrades més representades en l'obra de Valor. Recordem, només com a il·lustració el cas de la locució *tirar a gat*: va ser el nostre informant de Tibi qui ens hi va fer llum, una llum que no havíem trobat a cap altre lloc.

tirar a gat+ *loc. verb.* 1. Una mula o un ase, recolzar-se en les peüngles i els dits per a pujar una costera. *Les mules tiraven a gat per la costa d'Orxeta.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 394, 23).

El problema més important a l'hora de bastir el diccionari de Valor ha estat fer brollar totes les accepcions dels diferents mots d'acord amb els contextos en què els trobàvem. Aquesta tasca pot arribar a ser molt complexa, tant si el mot té escasses ocurrences com si Valor les usa gran quantitat d'ocasions.

Alguns contextos no són suficients o són massa ambigus; llavors la relectura de l'obra literària és de gran ajuda, i també la recerca i, cal reconèixer-ho, la intuïció de l'investigador. On comença i on acaba una accepció? Fins a quin punt un ús concret reflecteix un sentit ja semantitzat? Un significat concret, és variant... de quin grup d'accepcions? Són els interrogants clàssics que ha de respondre qualsevol lexicògraf.

Vegem-ne només alguna il·lustració. És difícil de destriar les accepcions de *llaurador* i *camperol*:

llaurador *m., f.* (110) > pagès

1. [NCOMPT] Persona que es dedica al conreu de la terra. [...] existia per aquells temps una serp grossíssima que atemoritzava, des de feia uns anys, els habitants de la rodalia i quasi no deixava treballar els llauradors en aquelles hortes. (*El patge Saguntí*, 1975: 255, 10).

2. [NCOMPT] Habitant del camp. Però heus ací que, un cert any, en ple estiu, va sentir a dir que uns teixons havien arrasat un camp de blat bledaníssim que es trobava relativament prop del castell, de la banda de tramuntana, allà on hi havia el llogaret de llauradors que s'acollia a la protecció de la fortalesa. (*El rei Astoret*, 1975: 301, 2).

camperol *m., f.* (99)

1. [NCOMPT] Llaurador¹. Don Joan passà, per una altra porta, en una ampla cuina on hi havia molta gent —traginers, comerciants, camperols, pescadors— tots rodant una gran taula i disposant-se a sopar. (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 327, 22).

2. •[NCOMPT] Llaurador². Basília s'embruixà amb el timbre de la seua veu, amb els seus gestos espontanis, interessants, que no eren ja de camperol rústec. (*La idea de l'emigrant*, 1982, 218, 15).

Com avançàvem, no és menor la dificultat de garbellar allò que és estilístic dels sentits generals semantitzats. Molts d'aquests casos són de base metafòrica o metonímica. Vegeu *pollet*: emprat, clarament, de forma estilística com una metàfora. Aquests no tenen accepció pròpia en el diccionari.

-Hola, combatent! Què, davallem per tu? Ja no estàs covant? Ja han eixit els pollets? -bromejava, però el sentia emocionat. (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 204, 20).

En una de les accepcions de *penya-segat* sí que hem pogut trobar un sentit nou que no deu ser estilístic: observem que, si més no, ja havia estat descrit per al sinònim *abisme*. Això ha fet, com es veu a l'exemple, que, mitjançant una remissió, *penya-segat* tinga una nova accepció metafòrica marcada convenientment com a novetat en el diccionari.

penya-segat *m.* (2)

1. [NCOMPT] Espadat al llarg de la línia de la costa. [...] la barca, a rem, vela pansida, feia via lentament, petita com una closca de nou, i a la seua dreta passaven a poc a poc els penya-segats de color mel del cap de Sant Antoni. (*La Mare dels Peixos*, 1975: 57, 23).

2. +[NINCOMPT] Abisme^{1c}. Tanmateix, el reflux d'aquestes onades s'estavellava amb poca eficàcia contra els penya-segats del cor de Maria-Júlia,

obsessionada internament pels seus problemes de dona fogosa i alhora rígida i desorientada, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 608, 13).

abisme *m.* (43)

1c. •[NCOMPT] Part més profunda i incomprensible del pensament o de l'ànima.

Altres casos són de tipus metonímic, com l'adjectiu *confitat*. Valor l'utilitza per la relació que hi ha entre una cosa confitada 'es manté' i el fred que també manté els aliments, però situat al costat d'un ésser viu.

•**confitat** *adj.* (1)

1. +Algú, gelar-se pel fred^{1d}. *Ella va traure una manteta mulera i va tapar l'atzembla que, malgrat el fred, venia entresuada. [...] Entre a la llar, que vostè deu venir confitat dalt la mula. (Enllà de l'horitzó, 1991: 429, 24).*

3. Les novetats del DOLEV-Natura

3.1. Variació diacrònica

La recerca en el *COLEV* ha permès descobrir els mots i les variants, les accepcions i les unitats fraseològiques de l'àmbit de la natura presents en l'obra literària d'Enric Valor i no recollides pels diccionaris de referència.

Espigolant el *COLEV* s'han trobat 50 paraules, 72 accepcions i 80 unitats fraseològiques no documentades en els nostres diccionaris de referència: *DIEC2*, *DDLC*, *DNV* i *DCVB*. Com s'ha comentat adés, en aquest volum només s'inclouen les relacionades amb les manifestacions de la natura: 4 paraules, 8 accepcions i 11 unitats fraseològiques.

3.1.1. Novetats lèxiques

Autors com Casanova (1996, 147-180; (2002, 189-224; i 2010, 168-184), Colomina (2010, 152-167), Rafel (1999, 75-104) o Martines (2011, 143-204) han fet alguns buidatges i estudis parcials del lèxic de l'obra d'Enric Valor. Caldria una anàlisi sistemàtica i global del material lèxic de l'obra valoriana. Ací ens limitarem a presentar les novetats lèxiques amb un breu comentari.

esblavissar+ *v.* (2)

1a. *intr.* Clarejar^{1b}. *Tiraren avant enmig de la fosca, que ja s'esblavissava per lllevant. (L'ambició d'Aleix, 1982: 149, 16).*

1b. *intr.* Clarejar^{1c}. *Però guaità en direcció a la capital, i va veure que era lluny, ben lluny. Les torres, els campanars, les muralles, l'orgullós i colossal Miquelet, s'esblavissaven enmig la tènue boirina del matí. (Abella, 1976: 101, 19).*

Aquest derivat de *blau* no és inventariat en cap dels diccionaris consultats; tampoc Valor en fa cap esment als seus.

nevador+ *adj.* (2)

1. Hivern, nevar¹ molt. *Ja tots passats de la vintena, cansats de treballar les migrades terres del maset i de menjar pa de dacs o de sègol i melva adobada a l'intemperi, un hivern llarg i nevador que no era cosa de dir, [...]. (Esclafamuntanyes, 1976: 25, 20).*

Adjectiu derivat de *nevar*.

nevarsejada+ f. (1)

1. [NCOMPT] Caiguda lleugera de neu¹. *La nit era geladíssima, puix que febrer rebolicava l'atmosfera amb vents i nevarsejades. (Els guants de la felicitat, 1975: 159, 16).*

Substantiu derivat del verb valencià *nevarsejar* ‘nevar lleugerament a colps petits i nombrosos’, variant ultracorrecta de *nevassejar* i documentat en el *DCVB*, precisament en un text rondallístic d’Enric Valor.

pedregador+ adj. (1)

1. Part de l’any, en que pedrega¹. -*Santa Rita, que s'escau pel dia vint-i-dós o vint-i-tres, ha estat sempre bastant pedregadora. (Enllà de l'horitzó, 1991: 229, 8).*
Adjectiu derivat de *pedregar* ‘caure calamarsa’.

3.1.2. Novetats semàntiques: accepcions no enregistrades

Pocs autors s’han encarregat d’estudiar les noves accepcions que Valor fa servir en les seues obres literàries o lexicogràfiques. Cal destacar Casanova (1996, 152) on fa un llistat d’algunes que apareixen en el *Diccionari Castellut* del mateix Valor i de Josep Giner.

També s’ha de fer esment a la dificultat de destriar allò que és estilístic d’allò que són usos arrelats al català. La gran majoria de noves accepcions han estat creades per processos metafòrics o metonímics com seguidament mostrem.

•abofegar v. (1)

1. +*intr. pron.* Una planta, pansir-se per la calor. *Però abans de l'estiu, l'any es va girar molt lleig: les olives començaren a caure dels arbres ben menudes encara; els pàmpols de les vinyes i les fulles dels arbres fruiters, s'abofegaren i es feren groguillones i foradades. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 43, 4).*

Accepció creada metonímicament perquè explica com una planta s’ofega, es panseix per la calor.

•abrasit adj. (11)

1. Vegeu *abrasir v.*
2. +Activitat, esgotadora (*VALOR*). —*Jo em faré vell —deia l'Adrià— i necessitaré un fadrí que m'ajude en les feines feixugues i abrasides; almenys un. (Nabet, 1976: 356, 14).*

Valor explica en el glossari de les *Rondalles Valencianes* (2011-8, 147) que *abrasits* ‘es diu familiarment dels treballs molt esgotadors, com els de l’agricultura’. Aquesta forma és viva als parlars meridionals i és una projecció metafòrica de tenir set i fam. Quan manquen els recursos, o sia, els diners, s’ha de treballar desesperadament per guanyar-se la vida. La primera accepció de *abrasir* és arrelada pel *DDL* i ‘set i fam’, pel *DCVB* que, a més a més, explica que les dues formes es conserven al sud del País Valencià.

airós adj. (21)

2. +Vestit o peça de vestir, desplaçar-se suspesa en l'aire per la força del vent. [...] *bonica amb el seu gipó ajustat, la seua airosa falda de ratlles multicolors, [...].* (Abella, 1976: 108, 24).

Accepció creada metonímicament perquè explica una qualitat d'una peça de vestir, en aquest exemple i en la majoria d'altres casos es refereix a una falda.

cabiró m. (2)

2.+[NCOMPT] Núvol petit i bastant compacte (VALOR). *Dia de juliol: cabironets de bon temps per dalt les altes carenes, cel rentat.* (El rei Astoret, 1975: 314, 14).

Un altre cas, sobre el qual hi ha estudis,⁷ és el nom dels núvols. Enric Valor fa servir dues novetats, *cabiró* i *peix*, les dues projectades metafòricament perquè s'hi assemblen per la figura. Valor (2013-4, 147) explica el significat figurat de *cabiró*, tal com es pot copsar en l'exemple.

gelar v. (50)

1c. +tr. El fred o una substància, gelar un lloc o una cosa. *Pensà obrir una finestra; però la del dormitori li'l gelaria, i la de la cuina era massa prop i la gelaria a ella directament.* (La mestra i el manyà, 1975: 402, 4).

morisc m. (5)

1. +[NINCOMP_{sing}] Sud-oest. [...] *qui desfà la neu és una bona boiregada de morisc, i qui se la beu és el vent de ponent, terral, que ve eixut de l'Andalusia.* (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 9).

rellampec m. (7)

2. +[NCOMPT] Llampec^{2a}. [...] *un home estrany, prim i llarg, de gran nas aguilenc i ulls esqueixats i plens de rellampecs.* (El dimoni fumador, 1975: 209, 20).

Rellampec és sinònim de *llampec* i una de les formes emprades en el català occidental. Valor fa servir aquestes dues formes amb el significat de 'esclat de llum viu i instantani'.

•**ventisquer m.** (3)

1a. [NCOMPT] Lloc d'una muntanya on es conserva la neu (DNV). *Dos dies abans havia nevat per les muntanyes; l'Aitana tenia plens els ventisquers que espillejaven en la distància; feia fred, i no baixaren de la tartana per esmorzar.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 150, 8).

1b. +[NCOMPT] Massa de neu que s'acumula en ventisquer^{1a}. *Mentre que Jesús maldava, potser es posà mig pam de neu damunt de la que hi havia; allò es veu que era un punt on es formava ventisquer.* (Viatge de Nadal, 1982: 402, 29).

3.1.3. Unitats fraseològiques

Enric Valor usa gran nombre d'unitats fraseològiques i moltes són novetats lexicogràfiques o no són normatives. Els personatges de l'obra valoriana, especialment

---

⁷ Molt interessant són els reculls d'Albert Manent sota el títol *Els noms populars dels núvols, boires i vents...* de diferents comarques i llocs d'on arreplega aquests mots gràcies a les entrevistes amb la gent més gran que coneixia molt bé aquests temes, normalment llauradors, ramaders, pastors... gent del camp.

en les *Rondalles*, reflecteixen amb la llengua que “parlen” la manera de viure i d’entendre el món de la gent d’aquestes terres. Valor encara que les ha literaturitzades ha fet que els personatges emprin aquesta fraseologia, els dialectalismes i el lèxic tradicional que s’ha comentat adés per a ser fidels a aquest tipus de narracions. Maria Conca⁸ (1996: 47-60) ha estudiat i ha classificat algunes de les unitats fraseològiques de la producció rondallística de Valor. Nosaltres ens centrarem en aquelles que suposen una novetat lexicogràfica.

cap avall l’aigua corre+ refrany. 1. La naturalesa de les coses i del caràcter mai es pot canviar. *Cap avall l’aigua corre, que diu el refrany.* (*El pollastre de festes*, 1976: 407, 16).

donar la calda+ loc. verb. 1. Avorrir a algú. *Només donava la calda a Joan de Repic, quan es quedaven sols, dient-li a cau d'orella: [...].* (*El pollastre de festes*, 1976: 392, 14).

fer carraix+ loc. verb. 1. Bufar, vent suau i gelat. *-Tanca, tanca la porta, que fa carraix-va dir-li Gertrudis per tota salutació quan la noia entrava en la saleta del dalt.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 568, 7).

Locució verbal derivada de *carraixet* ‘vent suau i gelat’ (DCVB, DNV).

ennuvolar-se el temps+ loc. verb. 1. Fer-se núvol¹. *A migjorn, el temps es va ennuvolar una altra vegada, i el vent, canviant de sobte, començà a bufar del migdia.* (*L’ambició d’Aleix*, 1982: 124, 25).

neu borda+ loc. nom. 1. Neu¹ que no es favorable a la creixença de les plantes (VALOR). *Dimarts va fer tot el sant dia mal oratge; tothora queia bruixo i nevarsejava; la serra es tapava i es destapava de boira; les mates es blanquejaven unes voltes, i altres el vent els feia caure la neu borda que se'ls apegava...* (*Comencilda, Secundina i Acabilda*, 1976: 442, 5).

L’adjectiu *bord* s’associa a plantes amb el significat de ‘silvestre o de no produir fruit’. Ací valor el connecta amb *neu* per indicar que no es convertirà en aigua i, per tant, no farà que les plantes cresquen.

a núvol+ loc. adv. 1. Toc de campana per a avisar d’una tempesta. *El modest riuet de Castalla passarà a riu en un bell en sec; toquen les campanes "a núvol", toc per avisar els distrets.* (*La Foia de Castalla*, 1982: 322, 20).

Locució no enregistrada en cap diccionari, encara que coneguda i explicada a diferents manuals de campaners ‘toc de campana per a trencar els núvols i evitar una

---

⁸ Maria Conca acaba l’article sobre la riquesa fraseològica d’Enric Valor amb aquestes sàvies paraules: “*En conclusió, l’estil de llengua configurat per Valor s’ha adequat perfectament a les exigències de versemblança del món de ficció de la rondalla, car aquest és un text que conté unes marques personals, espacials i temporals molt específiques, on trobem uns personatges: llenyaters, bruixes, forners, gegants, velletes, reis, prínceps, cavallers, dimonis, que han de parlar d’acord amb la seva condició i segons l’interlocutor, el tema i la situació comunicativa. Així, tant el narrador com els personatges, quan es troben en situacions interactives, de diàleg, usen una llengua oral col·loquial, rica en matisos expressius, que venen donats, en gran mesura, per les característiques de la fraseologia emprada, corresponent a una varietat molt interessant de la llengua catalana en el coneixement de la qual Enric Valor és cap de caps*”.

pedregada' (Albà & Ferret & Milà & Miret, 2013: 8). Valor empra aquesta locució 'per a avisar d'una tempesta'.

anar-se'n pels núvols+ *loc. verb.* 1. Als núvols¹ (*loc.*). -*Què penses, Frederic? Aquesta vesprada, de tant en tant, te'n vas pels núvols.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 112, 2).

raig de Sant Martí+ *loc. nom.* 1. Arc de Sant Martí. *Es veien les estrelles per milions, grosses com el puny i de tots els colors del raig de sant Martí, [...].* (*El ferrer de Bèlgida*, 1975: 202, 7).

Variante no documentada de *arc de Sant Martí* que és el nom estàndard i més conegut. Martines (2012, 257) ha estudiat les diverses denominacions d'aquest meteor i localitza aquesta variante valorientina precisament dins l'àrea meridional més coneguda pel nostre autor: l'Alcoia, el Comtat.

com per/en/un rellamp+ *loc. adv.* 1. Com un llamp¹ (*loc.*). *El deixa alçar-se i el dimoni desapareix per un forat que s'obre i es tanca com un rellamp enmig enmig de l'habitació.* (*El ferrer de Bèlgida*, 1976: 196, 11). *Mossèn, com per un rellamp, veié creuar la seua imaginació el passatge evangèlic de "La dona adúltera", [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 483, 22). *Com en un rellamp, Garibaldi pensà en el risc calculat del cacic. "Ell sabia on podia arribar Mauri..."* (*Sense la terra promesa*, 1991: 515, 19).

com un rellampec+ *loc. adv.* 1. Com un llamp¹ (*loc.*). *El vel que l'enterbolia va semblar esqueixar-se dins la ment turmentada de Girau, quelcom com un rellampec vivíssim que li permeté veure tot el seu passat recent d'un colp d'ull.* (*El príncep desmemoriat*, 1976: 195, 28).

En *com un rellampec* i *com un rellamp* hi ha variants territorials de la normativa *com un llamp*, també utilitzada per Valor. *Rellampec* es diu a la Foia de Castalla, contrada natal de l'autor, i *rellamp* a tot el País Valencià, a més del Baix Aragó (*DCVB*).

menjar com un tro+ *loc. verb.* 1. Algú, menjar molt. *Jo menjava com un tro, més que en altres estius.* (*Temps de batuda*, 1991: 25, 20).

4. El model composicional i la llengua d'Enric Valor: la geosinonímia

Enric Valor teixeix un model lèxic convergent: la norma fabriana actua de bastiment, d'estructura i l'enriqueix amb aportacions lexicosemàntiques i fraseològiques que pren dels clàssics antics i dels parlars vius. Aquesta manera de fer de l'escriptor de Castalla ha amerat pregonament el català que s'ha difós durant els darrers decennis entre els valencians. Hi havia el desig de conjugar dos objectius fonamentals i imprescindibles per a donar viabilitat a l'idioma: la construcció d'un estàndard compartit que assegure la comunicació entre els parlants de tot el territori i que permeta arribar a un mercat cultural comú, i la identificació (emocional, social) d'aquests parlants amb el model.

Podem afirmar que Enric Valor va confeccionar un model lèxic literari de referència del català al País Valencià i aquest era un model fabrià. Per a corroborar aquesta manifestació ens recolzem en les estadístiques⁹ estretes de la tesi doctoral inèdita de

⁹ El *DOLEV-Natura* consta de 1797 paraules i 349 UFs recopilades de la totalitat de l'obra literària del mestre valencià. 50 mots, 80 UFs i 72 accepcions no són enregistrats per algun dels diccionaris de referència (*DIEC2*, *DDLC*, *DCVB* i *DNV*). Cal destacar que 5 de les 50 paraules sí que són presents en *VALOR* (4) i en el *DECat* (1); 12 de les 80 unitats fraseològiques les inventaria *VALOR* (9), el *DGMG* (1), el *DECat* (1) i el *GDLC* (1); i 3 de les 72 noves accepcions són registrades per *VALOR*. Tot això només quant al lèxic de la natura, no ho oblidem, el nostre punt d'atenció. El percentatge respecte al total de mots és del 3%,

Martines (2017) ja que Valor forneix el seu model lèxic amb paraules i fraseologia de tot el domini lingüístic, així crea un model composicional tal i com demanava Pompeu Fabra i segueix la doctrina de Guarnier i Giner. L'escriptor castallut fa servir diferents mecanismes per a confeccionar aquest model de llengua mitjançant la seua obra literària. En les narracions trobem molts testimonis de variació sinonímica, de geosinònims que l'escriptor valencià fa servir algunes vegades en un mateix fragment. Açò ajuda a conèixer el més proper i, normalment també, el que s'utilitza en la llengua literària.

Seguidament il·lustrarem uns exemples que basteixen aquest model composicional.

gebre/rosada blanca

En pocs dies el fred de la tardor s'havia accentuat i els primers gebres, o "rosades blanques" com deia Vicent, feren la seua aparició per les obagues. A l'alba, les penyes, els arbres, la fullaraca arremolinada pels vents, prenien un to indefinit, entre blanc i blavós. (L'ambició d'Aleix, 1982: 85, 16).

Valor emprà el narrador perquè utilitze el vocable *gebre*, poc conegut al País Valencià. Posa en boca de Vicent, un personatge, la locució nominal *rosada blanca* que és la que és coneix en aquest territori; així ajuda al coneixement de les dues formes geosinònimes.

Tenim també el cas de dos conjunts de sinònims en els quals, encara que preval la forma valenciana, Valor fa servir altres sinònims o geosinònims.

Enric Valor fa servir un quants geosinònims per a referir-se al mot *rosada* (7): català oriental i emprat per l'estàndard literari. Aquests vocables són el valencià *ros* (9); les paraules del valencià meridional *reixiu* (1) i *reixiuada* (1); i *aiguatge* (1): Rosellonès, Castellonenc i part del sud de Tarragona (*ALDC*).

L'escriptor valencià fa servir per a referir-se a *calamarsa* 'precipitació en forma de grans de glaç arredonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra' diferents sinònims, els més habitual són *granís*, *pedra*, i *matacabra*: català occidental i Pirineu oriental. I, a més a més, usa *bruixó*: part del català occidental.

Finalment, cal remarcar el cas de *llampec* (14) i *rellampec* (7): trobem el doble de vegades la forma general que la més pròpia del català occidental.

---

d'UFs és del 23% i d'accepcions del 2%. Destaca el de la fraseologia, cosa que es deu al fet que els personatges de les narracions de Valor reflecteixen la manera de viure i d'entendre el món de la gent del migjorn valencià i, a més, la fraseologia és la que més variació dialectal té i el *DIEC2* no n'arreglega gaire. El *DOLEV-Natura* és un diccionari descriptiu, per la qual cosa conté bona part de lèxic que no és inventariat pel *DIEC2*. Després d'examinar aquest lèxic hem comprovat que hi ha 244 paraules que no són arreglegades per aquest diccionari i, d'aquestes, 112 no han estat incorporades pel *DDL*, un percentatge important perquè és un 47% del total. Aquestes paraules sí que han estat inventariades pel *DCVB* i/o pel *DNV*. Els diccionaris normatius no es caracteritzen per incloure gran quantitat de locucions, cosa que sí que fan els diccionaris descriptius (*DDL*, *DCVB*) i també el *DNV*; per açò el nombre de fraseologia no present en el *DIEC2* és més significatiu: 137. El *DDL* n'arreglega 77, un 56% del total; les altres les hem trobades en el *DCVB* i/o el *DNV*. Finalment cal destacar un grup de 21 mots, 10 UF i 16 accepcions normatives que han estat inclosos pel *DIEC2* i no pel *DDL*, descobrint que pot ajudar a completar aquest diccionari.

5. Conclusió

Volem concloure recordant que un dels punts més importants a l'hora de confeccionar el *DOLEV-Natura* ha estat la decisió de prendre com a model el *DDL*C: aquest és un diccionari fet també amb un corpus lingüístic i ajustat als paràmetres teòrics i tècnics de la lexicografia contemporània; així mateix, es tracta d'un diccionari descriptiu i representatiu del català contemporani i que, a més a més, ja incloïa una part de l'obra de Valor. El fet que es tracte d'una obra d'accés digital ens ha servit també de referència per a concebre el nostre projecte també en aquest àmbit. Recordem finalment que hem adaptat el sistema de representació lexicogràfica del *DDL*C per bastir el nostre *DOLEV-Natura*; certament hem hagut d'introduir-hi adaptacions i novetats, que ja hem explicat en el lloc oportú.

6. Obres citades

- CIMTAC = Martines, Josep i Martines, Vicent dirs. *Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis*, amb la direcció adjunta de M. Àngels Fuster i Elena Sánchez. Alacant: ISIC-IVITRA, 2012.
- CTILC = Rafel, J. (dir.). *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, disponible a Internet: <http://ctilc.iec.cat/>.
- DCVB = Alcover, A. M. i F. de B. Moll. *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca, Moll. Disponible a Internet: <http://dcvb.iecat.net/>.
- DECat = COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona, Curial edicions catalanes/La Caixa, 1995. 10 vols.
- DDL*C* = *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*, Institut d'Estudis Catalans, 1985. Disponible a Internet: <http://dcc.iec.cat/ddlc/index.asp>.
- DFerrerPastor, v. Ferrer Pastor, Francesc, 1985.
- DI*EC*2 = *Diccionari de la Llengua Catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2007. Disponible a Internet: <http://dlc.iec.cat>.
- DGMG v. Martí Gadea, Joaquim, 1891.
- D*NV* = *Diccionari Normatiu Valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2014. Disponible a Internet: <http://www.avl.gva.es/dnv>.
- GD*LC* = *Gran diccionari de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1998.
- Martí Gadea, Joaquim. *Diccionari General Valenciano-Castellano*, València, 1891.
- Martines Llinares, Joan de Déu. "El diccionari de la Natura de l'obra d'Enric Valor." *Mirabilia/MedTrans* 2 (2015): 191-207.
- Pellicer i Bataller, Joan. *Costumari botànic*. Picanya: edicions Bullent, 2000.
- . *Costumari botànic* [2]. Picanya: edicions Bullent, 2004.
- . *Costumari botànic* [3]. Picanya: edicions Bullent, 2004.
- Rafel, Joaquim "Principals classes de diccionaris". En *Lexicografia*. Barcelona: Editorial UOC (2005): 35-59.
- Romeu, Xavier. *Breu diccionari ideològic*. Barcelona: Teide, 1976.
- Vallés i Xirau, Joan (dir.). *Noms de plantes*. Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, 2009. Disponible a Internet: http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/191/
- Valor, Enric. *Obra literària completa* València: editorial Gorg, 1975-76. 2 vols.
- . *Obra literària completa Volum III*. València: Fernando Torres editor, 1982.
- . *Vocabulari fonamental*. Esplugues de Llobregat: Plaza i Janés, 1988.
- . *Vocabulari escolar de la llengua*. València: Carena, 1989.
- . *Rondalles valencianes d'Enric Valor*. València: Bullent, 2010-2015. 8 vols.

- . *Sense la Terra promesa*. València: Tàndem, 1991.
- . *Temps de batuda*. València, Tàndem, 1991.
- . *Enllà de l'horitzó*. València, Tàndem, 1991.

7. Diccionari de les manifestacions de la natura

A

•abofegar v. (1)

1. +*intr. pron.* Una planta, pansir-se per la calor. *Però abans de l'estiu, l'any es va girar molt lleig: les olives començaren a caure dels arbres ben menudes encara; els pàmpons de les vinyes i les fulles dels arbres fruiters, s'abofegaren i es feren groguillones i foradades.* (*El llenyater de Fortaleny*, 1975: 43, 4).

abrasir v. (3)

1. *tr.* Escalfar intensament un cos mitjançant el sol, la calor o el vent. *En la plana onejada i pedregosa del desert, l'aire abrasia, el sol enlluernava, els cantals cremaven com si anassen a esclatar.* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 138, 26).
  - *adj.* [...] *la mula, solta, sense cap incitació, havia acabat per decantar-se i bandejar-se del camí un tret curt, i en una marginada rosegava tranquil·lament unes matetes abrasides per les solanades.* (*Temps de batuda*, 1991: 232, 19).

•abrasit adj. (11)

1. Vegeu *abrasir v.*
2. +Activitat, esgotadora (*VALOR*). —*Jo em faré vell —deia l'Adrià— i necessitaré un fadrí que m'ajude en les feines feixugues i abrasides; almenys un.* (*Nabet*, 1976: 356, 14).

•abrasidor adj. (5)

1. El sol, *abrasir*¹. [...] *però era tanta la seca i el sol havia arribat a fer-se tan feixuc i abrasidor, que les fulles d'aquelles plantes, malgrat el reg, sempre apareixien polsoses i pansides.* (*L'envejós d'Alcalà*, 1975: 169, 8).

aclarida f. (2)

1. [NCOMPT] *Clariana*². [...] *i, de tant en tant, en una lleu aclarida del celatge i la borrasca, albirava els pins grossos, dalt dels tarussos, [...].* (*Viatge de Nadal*, 1982: 399, 26).

aclarir v. (95)

1. *tr. i intr. pron.* Una font de llum, projectar-se sobre un espai o un cos; o, aquests, rebre llum. ⇒ *la llum ~, el sol ~.* *Eixia el sol, i la seua llum aclaria les façanes del poble, blanc i recolzat en els seus grisos tossals.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 58, 1).
  - 2a. *tr. i intr. pron.* Un fenomen atmosfèric, deixar seré el cel; o, aquest, esdevenir seré. *Mentre li embenaven els ulls i parlaven entre ells i disposaven la partida cap a pura terra de musulmans, el cel s'aclarí, perquè el ventet escombrà la boira.* (*El darrer consell*, 1982: 373, 12).

2b. •*intr. pron.* La boira o la pluja, desaparèixer. -*S'ha aclarit la boira: sí que duran alguns todons els xics -va observar Feliu-*. (Enllà de l'horitzó, 1991: 354, 13).

LOCUCIONS

•**aclarir-se l'oratge** *loc. verb.* 1. Els núvols, desaparèixer, cessar l'amenaça de pluja (DNV). *Així, vaig pensar que no n'era una invasió seriosa i que més avall s'aclariria l'oratge.* (Temps de batuda, 1991: 260, 18).

aclarit *adj.* (1)

1. Vegeu *aclarir v.*

aigua *f.* (228)

1. •[NINCOMPT_{pl}] Quantitat d'aigua¹ procedent d'un lloc, d'un corrent d'aigua, de la pluja, de la fusió de la neu que flueix lliurement. ⇒ *aigües plujanes*. [...] *l'aljub és la cisterna de camp, és a dir, la que arreplega aigües plujanes que regallen per pendents erms o de bosc, impol·luts; [...]*. (Enllà de l'horitzó, 1991: 218, 8).
2. [NINCOMPT] Pluja^{1b}. *Ja es veien ben perduts en aquella nit d'aigua i desorientació per aquelles interminables ombries, quan Bernadet va creure albirar una lleu resplendor en un tarús negre que s'alçava al seu davant.* (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 275, 12).

LOCUCIONS

cap avall l'aigua corre+ *refrany.* 1. La naturalesa de les coses i del caràcter mai es pot canviar. *Cap avall l'aigua corre, que diu el refrany.* (El pollastre de festes, 1976: 407, 16).

aiguat *m.* (1)

1. [NCOMPT] Pluja abundant que produeix revingudes i inundacions. *Queia una pluja fina alternada d'uns sorprenents aiguats de grosses gotes que transformaven en torrenteres els carrers costeruts.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 38, 28).

aiguatge *m.* (1) > **rosada** > **ros** > **reixiu** > **reixiuada**

1. [NINCOMPT] Humitat atmosfèrica condensada en forma de petites gotes a la superfície dels cossos freds. *Em vaig despertar a l'alba amb el cap adolorit, el coll amb torticoli i la camisa una mica humitejada de l'aiguatge d'aquelles hortes ubèrrimes, [...]*. (Temps de Batuda, 1991: 279, 20).

aire *m.* (262)

1a. [NINCOMPT_{sing_pl}] Espai ocupat per l'atmosfera sobre la superfície terrestre. ⇒ ~ *clar*. *Així i tot, no es va poder evitar que el príncep l'agafàs del bescoll, com un fardell, que obrís la finestra i que la llançàs a l'aire per estavellar-la contra terra.* (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 351, 14).

1b. [NINCOMPT_{sing_pl}] Conjunt de condicions de composició, temperatura i puresa de l'aire^{1a} en un lloc i en un moment determinats. ⇒ ~ *fred*, ~ *pur*. [...] *les seues pituitàries afinades per l'aire tan pur del lloc.* (Sense la terra promesa, 1991: 224, 15).

1c. [NINCOMPT_{pl}] Conjunt de condicions atmosfèriques característiques d'una zona determinada. ⇒ *aires de muntanya // canviar d'aires. [...] entre carrasques i pins i ginebres, se'n va anar per uns dies a cercar altres aires i altres menges per allà pel barranc del Negre i per l'heretat de les Fermoses. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 44, 27).*

2. [NMASS] Barreja de gasos que compon l'atmosfera. ⇒ *corrent d'~. [...] i s'hi respira un aire ample que, quan baixa dels immensos pinars del Benicadell, ve carregat de resina i aromes d'espígol. (Nabet, 1976: 356, 5).*

3. [NMASS] Corrent d'aire². *Eren devers les onze del matí i el sol calfava però no cremava ja; a l'ombra corria un airusseau que refrescava la pell. (Enllà de l'horitzó, 1991: 298, 1).*

LOCUCIONS

• **a l'aire** *loc. adj.* 1. Cabells, deixats anar lliurement a l'acció del vent per l'absència d'un element de subjecció. *L'espasa... ni un rovell, ni una móssa... res: lluenta i bonica, partia un cabell a l'aire. (La Mare dels Peixos, 1975: 62, 13).*

• **a l'aire** *loc. adv.* 1. A una distància considerable de terra en relació amb un element de referència amb el qual hi ha contacte. —*A on és el teu home? —bramulà tot pegant bracillades i fent relluir a l'aire la ganiveta. (Peret, 1976: 288, 3).*

a l'aire lliure *loc. adv.* 1. En un espai sense parets de protecció. *En el trajecte a l'aire lliure, s'adonà que queia una bona gelada. (Sense la terra promesa, 1991:*

• **castells en l'aire** *loc. nom.* 1. Vegeu *castell m.*

airós *adj.* (21)

1. El vent^{1a}, sotmetre intensament un ésser viu, un objecte o un lloc a la seua acció; o, aquests, experimentar l'acció del vent. *Pujolets per ací i per allà, una rambla, l'airós pic de l'Àguila a l'esquerra...[...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 347, 1).*

2. +Vestit o peça de vestir, desplaçar-se suspesa en l'aire per la força del vent. [...] *bonica amb el seu gipó ajustat, la seua airosa falda de ratlles multicolors, [...]. (Abella, 1976: 108, 24).*

argentar *v.* (1)

1. *tr.* Un astre, un fenomen natural, projectar lluentor d'argent a l'aigua, el sòl o una cosa. [...] *i una altra volta la joiosa primavera de Cocentaina argentant de flor les oliveres, omplint de verda fulla els ametlers [...]. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 158, 7).*

➤ *adj.* *Ara feia un oratge una mica aturat, i d'allí a poc, pel cel argentat de la nit, anaren apareixent alguns núvols grossos que avançaven rabents cap a la lluna. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 386, 24).*

argentat *adj.* (6)

1. Vegeu *argentar v.*

• **arreixiuar** *v.*

1. *tr.* El reixiu¹, cobrir una superfície (DNI).

- *adj. El bellíssim i valuós vestit de la princesa caigué buit sobre l'arreixiuada verdina. (L'amor de les tres taronges, 1976: 148, 9).*

•arreixuat *adj.* (1)

1. Vegeu *arreixuar* v.

arruixada *f.* (9)

1. •[NCOMPT] Acció o efecte d'arruixar^{1a}. [...] *s'esdevenia un altre incendi semblant, ací fet amb quasi la mateixa tècnica, és a dir, una arruixada de petroli a la porta i un llumí ben encès. (Sense la terra promesa, 1991: 590, 15).*
2. •[NCOMPT] Pluja forta de curta durada. *Passà una vegada més el cru hivern de la serra de Penàguila amb les seues boires i les seues copioses nevades, i també quedà arrere la jugadora primavera d'arruixades i trons. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 258, 21).*

assaonar v. (1)

1. *tr.* La pluja, proporcionar a la terra les condicions òptimes per a produir. *Un any va ser cap de caps: el llevant va moure moltes vegades, s'assaonaren les terres del secà com si fos la marjal, i va haver-hi un collitot de tot que feia goig. (Nabet, 1976: 357, 6).*

asserenar v. (19)

1. •*intr. pron.* Esdevenir més tranquil el temps atmosfèric. *I quan hagué trobat els que li calia recordar bé per a un cas com el que se li presentava, isqué de la cova —l'oratge s'havia asserenat bastant— [...]. (El rei Astoret, 1975: 310, 11).*
- *adj.* *Passada la tempesta, asserenat l'oratge, els atemorits veïns de Bèlgida, moros o cristians, anaren traent el cap de ses cases amb ulls esparverats. (El darrer consell, 1976: 370, 16).*

•asserenat *adj.* (4)

1. Vegeu *asserenar* v.

aurora *f.* (4)

1. [NCOMPT] Claror rogenca que precedeix l'eixida del sol. [...] *l'endemà, les llums acolorides de l'aurora ja me'l van trobar eixint de la ciutat pel seriós portal de Sant Vicent. (Abella, 1976: 101, 2).*

b

blanquejar v. (25)

1. *intr.* Una cosa, mostrar-se del color de la neu¹. [...] *la serra de Cassana, boscosa, blanquejava sols en les carenes nues, en els regalladors on els arbres*

clarejaven, i mostrava els seus esquits de neu glaçada en els cristalls grisencs. (Enllà de l'horitzó, 1991: 428, 18).

- 2a. *intr.* Fer tornar o esdevenir del color de la neu¹. *Dimarts va fer tot el sant dia mal oratge; tothora queia bruixo i nevarsejava; la serra es tapava i es destapava de boira; les mates es blanquejaven unes voltes, i altres el vent els feia caure la neu borda que se'ls apegava... (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 442, 5).*

boira *f.* (152)

1. [NINCOMPT] Fenomen atmosfèric consistent en una extensió gran d'aire en contacte amb la superfície terrestre, que porta en suspensió partícules molt petites d'aigua provinents de la condensació del vapor d'aigua de l'atmosfera, en densitat suficient per minvar la transparència de l'aire. *I era una boira mulladora, puix la teulada del celler, al davant de la casa, apareixia lluenta com si plugués. (Contalles de la boira, 1982: 329, 12).*

•boiregada *f.* (11)

1. [NCOMPT] Boira¹ molt espessa (DCVB, DNV). [...] *i en la nit encara es fa la capa de gel que la cobreix més dura: qui desfà la neu és una bona boiregada de morisc, i qui se la beu és el vent de ponent,[...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 9).*

•boireguera *f.* (1)

1. [NCOMPT] Boiregada¹ (DCVB). *En la vesprada, el temps no va voler aclarir-se, ans es va espesseir la boireguera. (Contalles de la boira, 1982: 335, 17).*

boirina *f.* (18)

1. [NINCOMPT] Boira¹ poc espessa que redueix lleugerament la visibilitat. *En aquell moment sentia que estava cansat dels cels mariners, plens de sovintejades boirines, suaus, massa tendres per al seu esguard criat en l'aire sec de les muntanyes. (Sense la terra promesa, 1991: 418, 19).*

boirós *adj.* (9)

1. Emboirat¹. *No cap dubte que l'entrenament ens serví quan l'aviació enemiga tornà el 24, de matí i amb temps un poc boirós. (Enllà de l'horitzó, 1991: 169, 17).*

borrasca *f.* (4)

1. [NCOMPT] Tempesta caracteritzada per vents que giren al voltant d'un centre de baixa pressió, acompanyats de pluja, de neu o pedra. *Els vents huracanats del nord-oest -els tramuntanals- l'assoten de vegades amb brusques borrasques de neu granular i calamarsa menuda, que ràpidament engarlanden tota la comarca. (La Foia de Castalla, 1982: 321, 20).*

borrascada *f.* (3)

1. [NCOMPT] Borrasca¹. *I arribà dimecres de matí, que feia bo, passades les borrascades. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 442, 9).*

borrascall *m.* (1)

1. [NCOMPT] Borrasca¹ petita de neu (DIEC2). -No crec que faça més que un borrascall -va diagnosticar el muntanyès-. Ara: fred... -va prosseguir-. Passaran mala nit les raboses! (Enllà de l'horitzó, 1991: 439, 11).

borrasquejar v. (1)

1. *tr.* Caure bruixó¹ del cel (DIEC2). *Prompte es féu clar, i l'oratge rífol borrasquejava bruixo finet sobre els capots dels vehicles mentre travessàvem el pla de Barraques, encara sobre clapes de neu esclafada.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 182, 11).

brisa f. (27)

- 1a. [NINCOMPT] Vent suau. *La brisa murmurava en els arbres i esbandia per l'aire mil olors de flors i de perfums; el sol relluïa per damunt dels còps gegantins dels xiprers i els cedres i les acàcies; [...].* (Abella, 1976: 124, 21).
- 1b. [NINCOMPT] Vent que bufa del mar a la terra. *Jaume s'havia cansat de pescar tot el sant matí i tenia els braços fluixots; damunt d'això, havia plegat la lleugera brisa i hagué d'entrar en la cala a força de rem.* (La Mare dels Peixos, 1975: 58, 11).
- 1c. [NINCOMPT] Vent que bufa de la terra al mar. *Era un punt d'on ja es dominava tota la petita vall i on es plegava primer que enlloc la brisa que pogués moure. La brisa portava ara i adés des de molt lluny, a través del bosc, el so de les esquelles del ramat de Mascabrer, que trescava invisible pels tossals del sud.* (Temps de batuda, 1991: 246, 4).

bruixó m. (1) > calamarsa > granís > pedra > matabra

1. [NINCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arrodonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra (DIEC2). *Mentrestant, s'havia fet quasi de nit, i la tempesta, fent-se ben ferma, començà a llançar sobre Camara aiguaneu i bruixó, que assotaven l'oberta entrada de la cova.* (El rei Astoret, 1975: 308, 5).

C

cabiró m. (2)

1. +[NCOMPT] Núvol¹ petit i compacte (VALOR). *Dia de juliol: cabironets de bon temps per dalt les altes carenes, cel rentat.* (El rei Astoret, 1975: 314, 14).

calamarsa f. (1) > granís > pedra > matabra > bruixó

- 1a. [NINCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arrodonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra.
- 1b. •[NMASS] Conjunt de grans de gel de calamarsa^{1a} caiguts sobre una superfície. *Els vents huracanats del nord-oest -els tramuntanals- l'assoten de vegades amb*

brusques borrasques de neu granular i calamarsa menuda, que ràpidament engarlanden tota la comarca. (La Foia de Castalla: 1982, 321, 20).

cald *adj.* (3)

1. Ambient, que té una temperatura sensiblement més elevada que la del cos humà. [...] *i en acabant li llevaria els aparells suats i glaçats, en el pati, on no batia el vent, i passarien a l'estable, d'atmosfera carregada i calda; [...]. (Viatge de Nadal, 1982: 398, 16).*
2. Període de temps o espai afectat per la calor¹. *Era l'hora calda de la migdiada. (El Castell del Sol, 1975: 117, 28).*

calda *f.* (4)

1. [NINCOMPT] Calor¹ intensa. *Jo torne a fer les meues passejades amb alguns amics, i ens allunyem, dins aquest ambient de paradís -sols unes hores de calda hi ha a migjorn- fins als brolladors del Fontanar, o al majestuós Pinar de la Majora, o a les fresques alberedes del riu. (Sense la terra promesa, 1991: 574, 6).*

LOCUCIONS

donar la calda+ *loc. verb.* 1. Vegeu *donar v.*

calor *f.* (49)

1. •[NINCOMPT_{sing/pl}] Temps atmosfèric caracteritzat per una temperatura elevada de l'ambient. *El sol muntanyès mossegava fort, però la marinada, tot i haver de saltar tantes serres, arribava fresca i mitigava la calor. (La idea de l'emigrant, 1982: 311, 20).*

calorós *adj.* (16).

1. Període de temps, afectat per la calor¹. *Hi ajudava que el dia era radiant i fins i tot una mica calorós, malgrat ser aquella Canal un lloc molt enlairat, [...]. (Els guants de la felicitat, 1975: 137, 3).*
2. Temps o ambient, que es dona quan fa calor. *El temps era meravellós, ni massa calorós ni gens fresc; l'ambient s'encalmava com en un paradís, i el cor d'Abella s'omplia d'esperança inconcreta però ferma. (Abella, 1976: 112, 19).*

•**carraixet** *m.* (2)

1. [NCOMPT] Vent suau i gelat (DCVB, DNV). *No els molestaran humitats malsanes ni carraixets glacials per badalls de portes i finestres; [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 568, 7).*

LOCUCIONS

fer carraix+ *loc. verb.* 1. Bufar, vent suau i gelat. *-Tanca, tanca la porta, que fa carraix -va dir-li Gertrudis per tota salutació quan la noia entrava en la saleta del dalt. (Sense la terra promesa, 1991: 568, 7).*

celatge *f.* (3)

1. [NCOMPT] Aspecte que presenta el cel segons la disposició i els colors dels núvols. *Tanmateix, el sol romanía un poc esmorteït darrere una capa lleu de*

celatges deixatats i groguencs, de pur aspecte de tardor. (L'ambició d'Aleix, 1982: 29, 6).

celístia *f.* (21)

1. [NINCOMPT] Claror dels estels durant la nit. [...] *al tornar-ne, els braços de sèquia, els canyars i les senderoles intricades del trajecte ja a la llum de la celístia. (Temps de batuda, 1991: 20, 20).*

cell *m.* (2)

1. [NCOMPT] Núvol¹ prim i allargassat, que es posa al cim de les muntanyes, a l'horitzó, etc. (DIEC2). [...] *el cel s'havia tapat d'un cell espès i translúcid que deixava a males penes filtrar-se una claror llunar on es desdibuixaven ombres i turons. (Viatge de Nadal, 1982: 397, 15).*

cicló *m.* (2)

1. [NCOMPT] Borrasca¹ molt violenta. *Una tromba? Un cicló? La col·lisió amb un altre vaixell? L'imminent naufragi?... (Danys mínims sobre coberta, 1976: 388, 9).*

cirrus *m.* (1)

1. [NCOMPT] Núvol¹ alt de textura fibrosa, generalment blanc, que es compon de cristalls de gel. *Gitat, veia passar els esvaïts cirrus, que feien al voltant del sol un rotle, com una àuria diadema. Una glòria de marit!... (L'ambició d'Aleix, 1982: 33, 22).*

clar *adj.* (244)

1a. Estat atmosfèric o cel, net de núvols o boira que tapen la llum natural. ⇒ *dia ~, nit clara, vesprada ~. Creuaven de tant en tant el cel clar del capvespre alguns todons i algunes tórtoraes cercant l'espessor de les pinedes per a la joca. (Temps de batuda, 1991: 204, 1).*

1b. Cos lluminós, que produeix una llum molt viva. ⇒ *lluna clara. [...] -lluir per la bella ciutat de la lluna clara i disposar de dolces vacances a la vila nadiua-, se'n va esborronar. (Sense la terra promesa, 1991: 460, 26).*

LOCUCIONS

•**clar i ras** *loc. adj.* 1. Expressió, molt clara. —*Ens caldrà matar-lo —proposa ella, així de clar i ras. (El Castell del Sol, 1975: 110, 8).*

clarejar *v.* (26)

1a. •*intr.* Alçar-se la llum del dia. ⇒ *~ el dia. Així que, clarejant el dia, ja dalt del coll, enmig d'aquell bé de Déu de grandioses, amples i solitàries muntanyes, [...]. (El gegant del Romani, 1975: 217, 27).*

1b. *intr.* Aparéixer la llum del dia. *Bernat es va tornar a adormir només de deixar-se caure, però el fred i la humitat el van dessonillar a la matinada. Va traure el cap de davall la lona. Clarejava dèbilment.. (La idea de l'emigrant, 1982: 240, 24).*

clariana *f.* (6)

1. Interrupció del mal temps.

claror *m.* (50)

1a. [NINCOMPT_{sing}] Efecte de la llum que, en ésser reflectida pels cossos, els fa visibles. ⇒ ~ *del dia*, ~ *de la lluna*, ~ *del sol*. *Tan lluny com era, el masover va poder-se adonar que la cara d'ella resplendia amb una claror que el deixà esbalaït, [...].* (*El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 265, 16).

1b. •[NINCOMPT_{sing}] Llum solar. ⇒ *haver-hi* ~. *Llavors la lluna anava cap al ple i més tard hi hauria claror en la senda de la Til·lera.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 293, 4).

LOCUCIONS

•**entre dues clarors** *loc. adv.* 1. En el moment del crepuscle en què a penes hi ha claror de dia. *Era ja entre dues clarors i els llums s'havien encès. Movia un ventet viu i crec que queien gotes clares.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 306, 5).

clima *f.* (39)

1. [NINCOMPT] Conjunt de condicions atmosfèriques característiques d'una zona determinada. ⇒ ~ *aspre*, ~ *sec*, ~ *fred*. *Però Déu del cel i quin fred! Açò no era el clima del castell del gegant del Romani.* (*El gegant del Romani*, 1975: 225, 4).

colgar *v.* (36)

1. *intr.* Un astre, passar a estar a sota de l'horitzó, de manera que deixa d'ésser visible. *El sol s'acabava de colgar davall la carena, [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 73, 16).

d

desgel *m.* (1)

1. [NINCOMPT] Fosa del gel d'una superfície quan la temperatura puja. *Obrint-se pas quasi vertical enmig de l'espadat, baixava un torrent sec que, en portar aigües del desgel de la neu, les pluges de primavera o les tronades d'estiu i tardor, [...].* (*Temps de batuda*, 1991: 56, 13).

desgelar *v.* (2)

1a. •*intr. pron.* Un terreny o una terra gelats, escalfar-se fins que torna a ésser apte. [...] *fer llenya per als amos i per a ells, carregar-la, rompre guarets per a l'any vinent quan la terra es desgelava, podar la vinya i arreplegar els sarments en cuetes i garbons, [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 162, 7).

1b. •*tr.* La calor, fer cessar d'estar coberta de gel una superfície. [...] *la temperatura s'havia reviscolat i bufava un vent de ponent, un poc molest, però que desgelava la terra i llevava a grapats la neu de les muntanyes.* (*El Castell del Sol*, 1975: 88, 27).

2. *tr. i intr. pron.* La calor, fondre la neu; o, el gel o la neu, fondre's.

•**desnevar** *v.* (1)

1. *intr.* Algú o alguna cosa, fondre la neu¹ (*DNV*). *El sòl de terra havia estat desnevat, però la humitat persistia. Tanmateix, allí dins no ens feria directament el ventijol frígid que corria per damunt la neu.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 160, 11).

•**desnevat** *m.* (3)

1. [*NCOMPT*] Lloc obert i a la intempèrie on la neu¹ no para (*DNV*). —*Serà el millor que podràs fer... Ai, si tu veies el Ponent! I m'estranya que no s'haja presentat ja; sempre ve a destorbar la pluja. No te'l vulgues trobar en un desnevat! (El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 277, 3).

•**desventar** *v.* (1)

1. Vegeu *esventar v.*

•**desventat** *adj.* (4)

1. Vegeu *esventar v.*

donar *v.*

LOCUCIONS

donar la calda+ *loc. verb.* 1. Avorrir a algú. *Només donava la calda a Joan de Repic, quan es quedaven sols, dient-li a cau d'orella: [...]. (El pollastre de festes*, 1976: 392, 14).

e

eixamorar *v.*

1. *tr.* i *intr. pron.* Algú, el sol o l'aire, fer perdre parcialment la humitat d'alguna cosa; o, aquesta perdre parcialment la humitat.
  - *adj.* *Arreplega a les fosques uns branquillons secs i un grapat de fulles eixamorades, trau unes pólvores d'una bosseta de vellut diminutíssima que duia en la sina, [...]. (El príncep desmemoriat*, 1976: 188, 1).

•**eixamorat** *adj.* (1)

1. Vegeu *eixamorar v.*

emboirament *m.* (1)

1. [*NINCOMPT*] Acció o efecte d'emboirar². *Després, com enmig d'un emboirament de somni, va veure un cor d'àngels formosíssims i, allà dalt, la Trinitat Santíssima, tota rodejada d'àuries resplendors.* (*El patge saguntí*, 1975: 247, 24)

emboirar v. (1)

1. *tr. i intr. pron.* La boira¹, cobrir el cel, una muntanya o un paisatge; o, aquests, cobrir-se de boira. *La nit, que primer havia estat tènueament emboirada per un alè una mica humit que havia pujat del Mediterrani, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 588, 16).*
  - *adj.* *Ell no es detingué més. Cavalcant a bon trot, no va tardar gaire a eixir del bellíssim i ara emboirat oasi. (L'amor de les tres taronges, 1976: 138, 26).*

•emboirat adj. (3)

1. Vegeu *emboirar v.*

enfredoriment m. (1)

1. [NCOMPT] Acte o acció d'enfredorir². *A casa dels senyors de Sarrió, l'acolliren amb gran cortesia i esplendidesa, i es reposà prompte de l'enfredoriment que l'arreglegà dins el cotxot de cavalls, no massa confortable, de la darrera etapa. (Temps de batuda, 1991: 8, 9).*

enfredorir v. (24)

1a. •*tr. i intr. pron.* Algú, un agent o l'ambient, fer esdevenir fred^{1a} un cos, un líquid, l'aire o un lloc; o, aquests esdevenir fred. *I es tira del llit i es vesteix de dos grapat, puix s'enfredoria. (El príncep desmemoriat, 1976: 177, 15).*

- *adj.* *El príncep va descavalcar prop d'ella i les cabres, i la velleta caigué agenollada damunt la neu, mentre que els animallets se n'anaven, un poc enfredorits i temerosos, cap al tancat, que era al darrere de la caseta. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 344, 20).*

1b. •*tr. i intr. pron.* Una causa, fer perdre intensitat a un sentiment, una relació, una expectativa, una voluntat, una qualitat o una ideologia; o, aquests, perdre intensitat. *¿Era que s'enfredoria el seu voler? Ell mateix es responia, tot pressós i amb ganes de convèncer-se, que encara sentia poderosament l'encís de la veu amorosa i reposada de Pauleta; [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 176, 17).*

- *adj.* *Però la mateixa por de rebre una mala nova que li deixàs l'ànima enfredorida o morta, li llevava la decisió de dir res. (El darrer consell, 1976: 382, 2).*

2. *tr. i intr. pron.* Unes condicions climàtiques o una circumstància, fer patir fred² a algú o a un animal; o, aquests, patir fred. *Ella s'havia enfredorit un poc davall la sola camisa i es notava cansada. (La idea de l'emigrant, 1982: 295, 13).*

- *adj.* *Entren, tanquen, s'acosten a la vora del foc i es calfen, que pare i fillastra venien enfredorits del vent que corria per damunt la neu. (La mestra i el manyà, 1975: 406, 8).*

•enfredorit adj. (21)

1. Vegeu *enfredorir v.*

ennuolar v. (7)

1a. *intr. pron.* El cel, cobrir-se de núvols¹. -*Ha cessat definitivament el vent de llevant, s'ha ennuvolat el cel i la temperatura s'ha fet més dolça (Sense la terra promesa, 1991: 600, 26).*

1b. •*int. pron.* El dia o una part del dia, estar amb un temps núvol¹. *A Callosa, en l'hivern, de sobte, un dia s'ennuolava, i s'ennegria la banda de la mar. (L'ambició d'Aleix, 1982: 38, 25).*

➤ *adj.* *La Til·lera resultava una casa de camp alegre, i fins els dies ennuvolats no donava sensació de cofurna com abans. (La idea de l'emigrant, 219, 12).*

➤ *adj.* *Divendres ja no feia bon oratge, com dimecres i dijous n'havia fet. Però malgrat estar nuvolat i fer fred, encara no plovia ni nevava. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 444, 5).*

LOCUCIONS

ennuolar-se el temps+ *loc. verb.* 1. Fer-se núvol¹. *A migjorn, el temps es va ennuolar una altra vegada, i el vent, canviant de sobte, començà a bufar del migdia. (L'ambició d'Aleix, 1982: 124, 25).*

ennuolat *adj.* (1)

1. Vegeu *ennuolar v.*

enravenar *v.* (1)

1. *tr. i intr. pron.* El fred, un fenomen físic o la mort, fer tornar rígid un membre del cos o el cos; o, aquests, tornar-se rígid. *Ell estava bé allí; no li pegava la neu en les galtes; [...] Va fer una passa avant i va caure agenollat. Els membres se li enravenaven com en una sobtada paràlisi. (Viatge de Nadal, 1982: 404, 11).*

•**ensucrada** *f.* (3)

1. [NINCOMPT] Neu, que queda en una superfície. *Les serres tenien neu i també n'hi havia com una mitja ensucrada per davall dels marges i per les vores del camí. (Llegenda del Palleter, 1976: 212, 7).*

ensucrar *v.* (2)

1. •*tr.* La pols o una substància blanca, cobrir una superfície. [...] *a vegades bufava dies i dies amb regolfs d'huracà, tronava furiós per volades, cantons i fumerals, ensucrava els termes amb frígides borrasques de matabres, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 437, 11).*

➤ *adj.* *Encara nevarsejava: home i vaca venien tots ensucrats, i els xiquets encara s'hi impressionaren més. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 300, 13).*

•**ensucrat** *adj.* (6)

1. Vegeu *ensucrar v.*

enteranyinar v. (2)

1. *tr. i intr. pron.* Els núvols o la boira, cobrir el cel, una part del cel o un territori; o, aquests, cobrir-se de núvols o de boira. *El dia, mentrestant, s'havia enteranyinat i el fred s'accentuava. (Sense la terra promesa, 1991: 339, 2).*

➤ *adj.* Era ja devers les onze del matí, cosa que ell coneixia per l'altura del solet enteranyinat d'aquell dia. (*Esclafamuntanyes, 1976: 61, 20).*

•enteranyinat adj. (3)

1. Vegeu *enteranyinar v.*

esblavissar+ v. (2)

1. *intr.* Clarejar^{1b}. *Tiraren avant enmig de la fosca, que ja s'esblavissava per llevant. (L'ambició d'Aleix, 1982: 149, 16).*

•escampjada f. (2)

1. [NCOMPT] Clariana² (DCVB, DNV). [...] i Joan i Albert havien baixat només un parell de vegades en una escampjada del temporal i havien marcat els peus damunt la neu fins l'era, només per amidar-ne la gruixa. (*Sense la terra promesa, 1991: 513, 29).*

•esmoladora f. (4)

1. [NCOMPT] Núvol mitjà que forma un banc de núvols de color blanc o gris amb forma lenticular (DNV). [...] algun núvol alt i solt, de forma d'esmoladora (esmoladores els deien a Cassana), presagiava per a més avant del dia un poc de vent de tramuntanal. (*Sense la terra promesa, 1991: 355, 28).*

estel m. (27)

1. [NCOMPT] Estrela¹. *Llavors, el jove atura el cavall, desmunta, contempla el cel a través del sostre remorós de les copes de l'arbreda, i veu que ja hi parpellejaven alguns estels. (El príncep desmemoriat, 1976: 175, 23).*

estel·lar adj. (1)

1. Relatiu o pertanyent als estels¹. *Recorde que, en el fons, estava encoleritzat amb els vells costums, que frustraven obstinadament les conjuncions estel·lars ordenades pel Misteri. (Enllà de l'horitzó, 1991: 438, 26).*

estelat adj. (3)

1. Cel o nit, ple d'estreles¹. *Ciril sentí aleshores alguns crits i rialles, i va veure prop d'ells uns quants estel·lars sers que avançaven també pel mig del cel estelat i net de la nit. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 166, 24).*

estrela f. (51)

1. [NCOMPT] Astre que brilla amb llum pròpia. *L'oratge era bo i les estreles s'esvanien en la creixent claredat de la capa del cel. (Don Joan de la Panarra, 1976: 335, 17).*

esventar v.

1. *tr. i intr. pron.* El vent^{1a}, sotmetre intensament un ésser viu, un objecte o un lloc a la seua acció; o, aquests, experimentar intensament l'acció del vent. [...] *era llavors un home feliç, que havia gojat i gojava d'un amor pur autèntic, íntim, amagat, potser per això mateix ben assaborit i profund, que no s'havia desventat gens ni mica amb l'aire del carrer.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 100, 3).
  - *adj.* *El carrer de la Penya era de pobres, silenciós, desventat, estés a la part alta de les faldes del turó del castell, mirant a tramuntana.* (Sense la terra promesa, 1991: 298, 15).

f

flor f. (101)

LOCUCIONS

flor de neu *loc. nom.* 1. (*Leontopidium alpinum*) Edelweiss¹. *Edelweiss, flor de neu de la més bella serra de la vall!* (Temps de batuda, 1991: 374, 27).

fred *adj.* (95)

1a. Cos, líquid, aire o lloc, que té una temperatura baixa. ⇒ *aigua freda*. [...] *sobretot les gelades tardanes de les terres rierenques, on es rebalsa a les nits clares -a voltes a l'abril, i fins a vegades al maig- l'aire fred que davalla de les altes muntanyes.* (Temps de batuda, 1991: 13, 1)

1b. Període de temps, en que fa fred^{1a}. *A la darrerria de novembre, un dia fred que ja els alts del Benicadell tenien una bona ensucrada de neu primerenca, van eixir pare i filla camí de la caseta del port.* (La mestra i el manyà, 1975: 398, 15).

1c. Temperatura baixa.

fred *m., f.* (206)

1a. [NINCOMPT] Temperatura ambiental freda^{1d}. ⇒ *fer ~*. *No hi mancaven alguns raconets ombrosos i emparrats per a l'estiu, ni banquetes en bons cara-sols per al temps de fred.* (Els guants de la felicitat, 1975: 119, 9).

1b. [NCOMPT] Episodi de fred^{1a}. [...] *o algun masover amunt o avall dins el seu carro sense vela, tot gent seriosa i cordial, colrada pels freds i les solanades.* (Sense la terra promesa, 1991: 41, 28).

2. [NINCOMPT] Sensació de pèrdua de calor corporal. ⇒ *tenir ~, passar ~*. *Tot m'ho estime més que estar-me ací dalt la serra com estic, sempre passant fred o calor o set o fam.* (Peret, 1976: 293, 21).

fresc *adj.* (169)

1a. Cos, líquid, aire o lloc, moderadament fred. ⇒ *aigua fresca*. [...] *i tot plegat s'ho enduia un ventijol fi i fresc que remorejava mansoi i joganer per dins la brosta del plantat.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 392, 7).

1b. Període de temps, moderadament fred. *Les nits fresques d'estiu impedeixen un accelerament de la grana; [...].* (*La Foia de Castalla*, 1982: 320, 9).

1c. Temps atmosfèric, ambient o clima, moderadament fred. *El dissabte va eixir un dia esplèndid, d'oratge tranquil encara que molt fresc.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 332, 19).

fresca *f.* (58)

1. [NINCOMPT] Fred^{1a} moderat. ⇒ *fer ~*. *Feia una fresca agradosa, tan diferent de la xafogor de la capital.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 287, 13).

frígid *adj.* (14)

1. Cos, líquid, aire o lloc, molt fred^{1a}. *Quan arribava al carro, enmig d'un vent frigidíssim començava a nevar.* (*Llegenda del Palleter*, 1976: 219, 11)

g

galàxia *f.* (3)

1. [NCOMPT] Sistema físic format per astres, gas i pols lligats gravitacionalment, d'aspecte nebulós i brillant. *Érem com dos estels solters en una meravellosa galàxia, el peculiar món nostre que teixiem dia a dia.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 137, 4).

garbí *m.* (8)

1. [NINCOMPT_{sing}] Punt de l'horitzó situat entre el sud i l'oest i equidistant d'ambdós. ⇒ *vent de ~*. *S'havia mogut un ventet frígid que ja no venia de garbí; ara baixava de la muntanya nevada.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 396, 8).

gebrar *v.*

1. •*intr.* Un cos o una superfície, cobrir-se de gebre¹.

➤ *adj.* *Aquell matí, tan tard i tot, a l'eixir cap a la font amb la manta al muscle per fer el repòs quotidià, Aleix encara va trobar-se gebrades les ombres.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 85, 19).

•**gebrat** *adj.* (4)

1. Vegeu *gebrar v.*

gebre m., f. (10) > rosada blanca

1. [NINCOMPT] Conjunt de cristalls de gel que en temps de fred es dipositen, provinents de la boira, sobre una superfície. *Els gebres hi són particularment espessos quan alenen vents humits, i és fàcil veure'ls blanquejar en les primaveres, àdhuc ben entrat el maig. (La Foia de Castalla, 1982: 321, 17).*

gel m. (32)

1. [NMASS] Aigua en estat sòlid. ⇒ *capa de ~. En les carenes de les serres els pins van carregant-se del gel que els apega la frigidíssima boira que el vent fa passar esfilagarsant-se entre la ramulla. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 2).*

LOCUCIONS

trencar el gel *loc. verb.* 1. Vegeu *trencar v.*

gelada f. (14)

1. [NCOMPT] Formació de cristalls de gel¹ damunt l'aigua de la natura per un refredament de l'aire ambient i una baixada de les temperatures. *Entre els cortesans planava un silenci de gelada matinal; tots quiets, tots moixos, [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 67, 25).*
2. •[NCOMPT] Fet de gelar-se⁵ una planta o un cultiu. [...] *la batuda i la polsosa arreplega de les quatre ametles clares que es salvaven de les gelades miraculosament. (Sense la terra promesa, 1991: 162, 16).*
3. •[NCOMPT] Fet de gelar-se⁸ un terreny o una terra humida. *Els fadrins s'apartaren de la xicota, i Adelina escapà a córrer tentinejant sobre la gelada. (Sense la terra promesa, 1991: 452, 29).*

gelar v. (50)

1a. *tr.* i *intr. pron.* El fred o una substància freda, causar una sensació intensa de fred a algú o a un animal; o, aquests, experimentar una sensació intensa de fred. —*Ben cert, que, si no, ací ens gelarem, ara que s'ha amagat el sol. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 441, 14).*

1b. *tr.* i *intr. pron.* El fred, un lloc fred o una substància freda, provocar una sensació intensa de fred en una part del cos; o, una part del cos, produir una sensació intensa de fred. *Se'ls gelaven de pressa els peus; se n'entraren de seguida. (L'ambició d'Aleix, 1982: 119, 21).*

1c. *+tr.* El fred o una substància, gelar un lloc o una cosa. *Pensà obrir una finestra; però la del dormitori li'l gelaria, i la de la cuina era massa prop i la gelaria a ella directament. (La mestra i el manyà, 1975: 402, 4).*

2. *intr. pron.* El fred o algú, fer esdevenir gel l'aigua; o, aquesta, esdevenir gel. —*Fa un fred terrible, impropri d'aquesta part primerenca de l'hivern; els tolls s'han gelat; bufà un vent de llevant que no du pluja ni neu. (Sense la terra promesa, 1991: 599, 28).*

- *Perquè una volta, quan era joveneta, una nit de desembre que hi havia més d'un pam de neu gelada i relliscosa, [...]. (I queixalets també!, 1975: 204, 13).*

3a. *intr.* Fer un fred molt intens. *Si comença a nevar-sejar i a gelar fort, ja no hi podríem anar de gust fins a la primavera.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 332, 21).

3b. *tr.* Gelar-se l'aigua de la natura per un refredament de l'aire ambient i una baixada de les temperatures.

4. •*tr.* i *intr. pron.* El fred, assecar una planta o un cultiu; o, aquests, assecar-se a causa del fred. *-S'han gelat quasi totes; són boniques de pètals, però la major part tenen el coret glaçat. L'agricultura és una lluita, moltes vegades desesperada.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 38, 13).

➤ *Potser gelades tisorettes de pinassa se li havien clavat misteriosament a través de la roba.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 404, 13).

5. •*tr.* i *intr. pron.* El fred, refredar un terreny o una terra humida fins al punt de solidificar-ne la saó i endurir-lo; o, aquests, refredar-se fins al punt que se solidifica la saó i s'endureix.

gelat *adj.* (27)

1. Vegeu *gelar v.*
2. Aire, líquid, cos, objecte o lloc, molt fred. *Mal era avançar i mal fóra aturar-se; les ferradures i els peus lliscaven penosament en els tolls gelats; si paraven, el fred els atuia.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 398, 9).
3. Període de temps, en què fa molt fred. *Va arribar, una altra vegada, el gelat desembre, que el dia ja sabem que hi curteja molt i més al terme de Cocentaina, on el sol s'amaga molt enjorn darrere l'alta cresta de la Mariola.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 160, 22).

LOCUCIONS

•**gelat com un rave** *loc. adv.* 1. Algú o alguna cosa molt gelada (*DCVB, DNV*). *Per fi, es va ficar darrere d'unes bótes, en conill com sabem que anava i gelat com un rave.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 170, 1).

gèlid *adj.* (9)

1. Gelat². *L'Emili tenia nou anys; era gros i vermell, fort; quan jugàvem a "peu guerra" en la placeta de l'Església, no es posava mai bufanda, ni sota el gèlid buf de la tramuntana.* (*L'amic fidel*, 1982: 352, 16).
2. Gelat³. ⇒ *nit gèlida.* *David em va dir que en tenia referències per homes que hi havien anat o que continuaven anant-hi a segar i que ho conversaren amb ell al racó del foc en algunes nits gèlides de Mascabrer.* (*Temps de batuda*, 1991: 126, 12).

girar *v.*

LOCUCIONS

•**girar-se l'oratge** *loc. verb.* 1. El temps, canviar (*DNV*). *De vesprada, alguns petits propietaris, tement-se que qualsevol girada de l'oratge no fes malbé totes les garbes escampades pels guarets, [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 588, 7).

glacial *adj.* (20)

1. Aire, lloc o líquid, extremadament fred. *Esguardar la grisor del paisatge i sentir el buf no gaire fort —però persistent i glacial— que davallava per la foia dilatada, l'entristia també pregonament.* (*Llegenda del palleter*, 1976: 212, 10).

•gotinyar *v.* (1)

1. *intr.* Plovisquejar¹ (*DCVB, DNV*). [...] *el mal temps a dir "ací estic jo" i a gotinyar i a tapar-ho tot de boira...* (*El pollastre de festes*, 1976: 401, 1).

granís *m.* (9) > **calamarsa** > **bruixó** > **matacabra** > **pedra**

1a. [NINCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arredonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra. *A més, a la darrerria d'agost, fortes tempestes de trons i aigua i a voltes de granís i pedra, solien agranar definitivament l'estiu cap a les terres de la Baixura.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 41, 4).

1b. •[NCOMPT] Fragment de gel de calamarsa^{1a}, arredonit i mig transparent (*DNV*). *Queia algun granisset, solt, inofensiu; [...]* (*Temps de Batuda*, 1991: 167, 32).

granissada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Episodi de granís^{1a}. *L'oratge es feia cru a poc a poc amb boires, pluges, un dia fins i tot amb una petita granissada que va arribar a blanquejar.* (*Temps de batuda*, 1991: 344, 2).

granissar *v.* (1)

1. *intr.* Pedregar¹. *Fora, l'oratge tronava i plovia i granissava i feia un vent espantós.* (*El jugador de Petrer*, 1976: 199, 3).

gregal *m.* (3)

1. [NINCOMPT] Vent del nord-est. *De tard en tard -puix el país no és molt plovedor- hi arriba un temporal de gregal -les provençades, segons el lèxic d'allí-, [...]*. (*La Foia de Castalla*, 1982: 321, 22).

h

huracà *m.* (9)

1. [NINCOMPT] Vent molt intens. [...] *a vegades bufava dies i dies amb regolfs d'huracà, tronava furiós per volades, cantons i fumerals, ensucrava els termes amb frígides borrasques de matacabres [...]*. (*Sense la terra promesa*, 1991: 437, 10).
2. [NCOMPT] Cicló¹. *En canvi, si no pensava, sí que sentia... i era una angúnia inexplicable que dins ella mateixa fingia ignorar, però que era allí. latent,*

insidiosa, disposada a créixer com un incendi quan bufàs l'huracà. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 368, 13).

huracanat *adj.* (9)

1. Semblant a un huracà². ⇒ vent ~. -Sí, allò devia ser molt penós: tan alt i als quatre vents, que ací, a l'hivern, solen ser sempre molt huracanats. (Sense la terra promesa, 1991: 51, 24).

llamp *m.* (63)

1. [NCOMPT] Descàrrega elèctrica, acompanyada d'una resplendor instantània, que es produeix entre dos núvols, entre diferents parts d'un mateix núvol o bé entre un núvol i la terra. [...] però els hiverns, amb la terra coberta sovint de neu o matacabres, i les primaveres, amb les seues tempestes i llamps, les tenien, ara que s'havien fet velles, una mica acovardides. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 340, 15).

LOCUCIONS

com un(s) llamp(s) *loc. adv.* 1. Algú, un animal, un vehicle o una cosa, avançar molt ràpidament. *Com un llamp, de dos bots, es tornà a colgar, i tots els qui estaven desperts pogueren sentir per la porta entreoberta tot el que s'esdevenia a l'escala: [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 103, 24). 2. Algú, animal, vehicle o cosa molt ràpid. *Llavors, ell, ràpid com un llamp, va pegar dues fortes alades i es girà panxa en amunt amb una gran llestesa, i la rabosa va caure rabent per l'immens i desemparat espai.* (La rabosa i el corb, 1976: 425, 8).

llampec *m.* (14) > **rellampec**

1. [NINCOMPT] Manifestació sobtada i passatgera d'un sentiment, d'una intuïció o d'un estat d'ànim, que produeix un efecte immediat. *Va sorprendre llavors, en els ulls sortits i blavencs de la dona, com un llampec de satisfacció, quelcom quasi invisible, una espurna, però per a ell prou.* (L'albarder de Cocentaina, 1976: 163, 21).
2. •[NCOMPT] Esclat de llum viu i instantani d'un cos lluminós. *El seu vestit, discretament a floretes i encastat de brillantets diminuts, on el sol es trencava en milers de petitíssims llampecs; [...].* (L'amor de les tres taronges, 1976: 144, 14).
3. [NCOMPT] Resplendor viva i instantània produïda pel llamp¹. *Prou perquè, a la nit, lluïssen fantàsticament per tots costats mil llampecs sense soroll i que es desfermàs un vent molest sobre coberta.* (Danys mínims sobre coberta, 1982: 378, 15).

llebeig m. (6)

1. [NINCOMPT] Vent que ve del sud-oest, originat per una situació meteorològica sinòptica. *Calor, llebeig, jovent alegre i feliç arplegant collites secanes i cantant i rient per les afraus, les fonts i les grutes de Finestrat.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 323, 28).
2. [NINCOMPT_{sing}] Sud-oest. [...] *a la vora de la Font, la Figuera més bledana i corpulenta del terme estenia el seu cóp gegantí i la seua ombra estiuenca, orejada de llebeig...* (Joan-Ratot, 1976: 411, 8).

llebetjada f. (3)

1. [NINCOMPT] Ventada forta del sud-oest. *Pujava de la badia algun esqueix de boira espentat per la llebetjada; però la vesprada tenia sol tebi i una llum tènue en les ombres del Ponotx, [...].* (L'ambició d'Aleix, 1982: 196, 26).

llevant m. (53)

1. [NINCOMPT_{sing}] Punt cardinal por on ix el sol en els equinoccis. *I va enfilar cap a les Illes Balears, que són allà passades les serres i un bon braç de mar, cap a llevant.* (La rabosa i el corb, 1976: 418, 15).
2. [NINCOMPT_{sing}] Vent que ve de l'est. *I amb el llevant finet s'orientava més encara. Se'n torna, i a les quatre passes para l'aire.* (Contalles de la boira, 1982: 333, 24).

llevantada f. (1)

1. [NINCOMPT] Llevant² que bufa amb força superior a la normal. *I creixia com la mar en llevantada, s'unflava com una ona negra, verda, blava, descompassada, immensa...* (Don Joan de la Panarra, 1976: 325, 31).

lluna f. (93)

- 1a. [NCOMPT] Satèl·lit de la Terra que ofereix diferents aspectes segons que el Sol il·lumina una part major o menor dels seu disc. —*Senyor —argüi tanmateix amb calma i dignitat—, jo he comptat lluna per lluna i crec que he complit ben bé la paraula que us doní.* (El Castell del Sol, 1975: 99, 25).
- 1b. •[NCOMPT] Part de la superfície de la Lluna^{1a} que es veu des de la Terra. ⇒ *fer ~. La lluna semblava una coca grandíssima; eixia per damunt del penyal, i els pins solitaris que hi ha se li veien petits, com si els tingués ella en la seua sina.* (Contalla d'un orat, 1982: 359, 18).
2. •[NCOMPT] Llum que reflecteix la lluna^{1a}. ⇒ *raig de ~. Un raig de lluna començà a entrar per una finestra, i, a la seua mitja llum, Ciril, que s'havia quedat tot sol assegut a taula, s'adonà que estovalles, paella, culleres, tovallons, tot havia desaparegut.* (L'albarder de Cocentina, 1976: 169, 21).
3. •[NCOMPT] Pleniluni. [...] *- "Com li he dit... Res d'esforços... L'altra lluna veurem", i altres paraules soltes semblants-, presentaven una claredat meridiana per a les escorcolladores.* (Sense al terra promesa, 475, 12).

LOCUCIONS

lluna de mel *loc. nom.* 1. Primers temps de matrimoni. [...] *que secretament restà sempre en reserva i on Palmira i jo, la major part dels dies, poguérem veure'ns en una continuada i saborosa lluna de mel.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 134, 9).

lluna plena *loc. nom.* 1. Pleniluni. *Dins un cel diàfan, escacat de petits i altíssims nuvolets (altocúmulus de gran condensació), viatjava serenament el gran globus de la lluna plena, neta i esplendorosa.* (La idea de l'emigrant, 1982: 295, 8).

mitja lluna *loc. nom.* 1. Figura igual o semblant a la que representa la lluna quan no és il·luminada sinó la quarta part del seu disc. *Passaven rabents les falcies -negres mitges llunes sobre l'atzur-.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 107, 4).

•**llunar** *adj.* (3)

1. Relatiu o pertanyent a la lluna^{1b}. *De sobte, un petit altocúmulus va irrompre en el disc llunar, i ella, entre la frescor i l'emoció, va sentir els forts batecs del seu cor.* (La idea de l'emigrant, 1982: 295, 15).

m

marinada *f.* (15)

1. [NCOMPT] Vent que bufa de la banda de mar^{1a}. *Tornant mateix a casa a esmorzar, ja veuen sorgir per damunt les carenes de ponent i garbí unes altes torres que groguegen en el cel blau al buf humit d'una inquieta marinada.* (La idea de l'emigrant, 1982: 235, 17).

maror *f.* (6)

1. [NINCOMPT] Estat del mar^{1a} amb ones que oscil·len entre 0,5 i 1,25 metres d'alçària. *El llevat roncava i inflava la maror.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 66, 23).

matacabra *f.* (5) > **calamarsa** > **bruixó** > **granís** > **pedra**

1a. [NCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arredonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra. [...] *sovint puntejava neu o queien matacabres. Les pujades i baixades eren vertaderes aventures.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 163, 11).

1b. •[NCOMPT] Fragment de gel de calamarsa^{1a}, arredonit i mig transparent (DNI). *En això, una esmoladora de ponent va tapar el sol, van caure pel seu voltant tres o quatre matacabres i els va comprendre una esgarripança de fred.* (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 441, 12).

menjar v.

LOCUCIONS

menjar com un tro+ *loc. verb.* 1. Algú, menjar molt. *Jo menjava com un tro, més que en altres estius.* (*Temps de batuda*, 1991: 25, 20).

mestral m. (1)

1. [NINCOMPT_{sing}] Nord-oest. *I veren entrar un home prim que anava amb l'espenta d'una torbonada de mestral.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 62, 3).

migjorn m. (152)

1. [NINCOMPT_{sing}] Punt cardinal situat a la dreta mirant a l'est, sud. *Amb tot aquest tripijoc, Miriam i Muhammad havien fet molta via, en les ombres de la nit, cap a migjorn, cap a l'ermita de Jeremies, que era dies enllà i, com sabem, a l'altra banda de les serres Gredoses.* (*El Castell del Sol*, 1975: 112, 24).
2. [NINCOMPT_{sing}] Vent que ve del sud. *A la matinada, anaren arribant el Llevant, el Morisc, el Migjorn, el Cerç, la Provença, la Tramuntana... és a dir, tots els altres Vents, baldats, buits de tant de bufar.* (*El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 280, 18).

morisc m. (5)

2. +[NINCOMP_{sing}] Sud-oest. [...] *qui desfà la neu és una bona boiregada de morisc, i qui se la beu és el vent de ponent, terral, que ve eixut de l'Andalusia.* (*La idea de l'emigrant*, 1982: 253, 9).
3. [NCOMPT] Vent que ve del sud-oest (DIEC2). *A la matinada, anaren arribant el Llevant, el Morisc, el Migjorn, el Cerç, la Provença, la Tramuntana...[...].* (*El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 280, 18).

n

neu f. (241)

1. [NMASS_{sing_pl}] Massa de petits cristalls de gel provinents de la congelació del vapor d'aigua atmosfèric, que cau sobre la terra en forma de flocs blaus. ⇒ *caure ~ // volva de ~ // blanc com la ~.* [...] *la temperatura s'havia reviscolat i bufava un vent de ponent, un poc molest, però que desgelava la terra i llevava a grapats la neu de les muntanyes.* (*El Castell de Sol*, 1975: 88, 28).
2. •[NCOMPT] Nevada¹. *Pararen a poc els colps regulars, acompassats, sords, de la maça característics dels dies de pluja o neu, quan no poden els masovers eixir a treballar al camp.* (*Contalles de la boira*, 1982: 330, 17).

LOCUCIONS

flor de neu *loc. nom.* 1. Vegeu *flor f.*

neu borda+ *loc. nom.* 1. Neu¹ que no es favorable a la creixença de les plantes (*VALOR*). *Dimarts va fer tot el sant dia mal oratge; tothora queia bruixo i nevarsejava; la serra es tapava i es destapava de boira; les mates es blanquejaven unes voltes, i altres el vent els feia caure la neu borda que se'ls apegava...* (*Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 442, 5*).

nevada *f.* (44)

1. [NCOMPT] Caiguda de neu¹. ⇒ *copiosa ~, forta ~. [...] que va arribar l'hivern una vegada més pels seus dies comptats, com és llei natural en aquelles terres, i allà passat Nadal va fer una gran nevada.* (*Els guants de la felicitat, 147, 11*).

nevador+ *adj.* (2)

2. Hivern, nevar¹ molt. *Ja tots passats de la vintena, cansats de treballar les migrades terreues del maset i de menjar pa de dacsa o de sègol i melva adobada a l'intemperi, un hivern llarg i nevador que no era cosa de dir, [...].* (*Esclafamuntanyes, 1976: 25, 20*).

nevar *v.* (45)

1. *intr.* Caure neu¹. *Si aquest ha estat humit i ha plogut i nevat, les primaveres són d'una esplendor i una alegria encisadores.* (*La Foia de Castalla, 1982: 322, 10*).

LOCUCIONS

•**ploga o neve** *loc. adv.* 1. *Vegeu ploure v.*

nevarsejada+ *f.* (1)

1. [NCOMPT] Caiguda lleugera de neu¹. *La nit era geladíssima, puix que febrer rebolicava l'atmosfera amb vents i nevarsejades.* (*Els guants de la felicitat, 1975: 159, 16*).

•**nevarsejar** *v.* (12)

1. *intr.* Nevar¹ lleugerament a colps petits i nombrosos (*DCVB*). *I va arribar un hivern que va nevarsejar dues o tres vegades, poca cosa, com sol passar per allí, però féu bastant de fred, i en una suada d'aquelles que Toni agafava amb el mall, un corrent d'aire gelat li va empelegar una pulmonia que me'l tombà rotllat en el llit i amb una gran febre.* (*El ferrer de Bèlgida, 1975: 193, 13*).

nevat *adj.* (12)

1. Cobert, de neu¹. *Tot i que era el Roig, es tornà groc; les dents li repicaven com si estigués passejant en camisola pels racons nevats del Carrascal.* (*Els tres plets de Pasqua Granada, 314, 13*).

núvol *adj.* (1)

1. Cel o estat atmosfèric, cobert de núvols¹. *Era mig núvol i la nit per tant molt fosca; el vent udolava per ràfecs i cantonades.* (*L'albarder de Cocentina, 1976: 161, 7*).

núvol *m.* (83)

1. [NCOMPT] Massa de vapor d'aigua condensat suspés en l'atmosfera. *Feia gelor, i sobre les serres veïnes suraven amb lentitud grossos núvols il·luminats per les clarors darreres. (L'amic fidel, 1982: 352, 4).*

LOCUCIONS

a núvol+ *loc. adv.* 1. Toc de campana per a avisar d'una tempesta. *El modest riuet de Castalla passarà a riu en un bell en sec; toquen les campanes "a núvol", toc per avisar els distrets. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 20).*

•als (en els) núvols *loc. adj.* 1. Algú, allunyat de la realitat. *Un idealista que vivia als núvols, un somiatruites dels qui tot ho compliquen i no arreglen res, com hauria dit d'ell algun element pragmatista i eficaç de la camarilla d'Olcina. (Sense la terra promesa, 1991: 591, 22).*

anar-se'n pels núvols+ *loc. verb.* 1. Als núvols¹ (*loc.*). *-Què penses, Frederic? Aquesta vesprada, de tant en tant, te'n vas pels núvols. (Sense la terra promesa, 1991: 112, 2).*

•pels (als) núvols *loc. adv.* 1. A un preu molt elevat. *Van fer els pressuposts, que se'n pujaren als núvols. (Temps de batuda, 1991: 29, 26).*

•núvola *f.* (1)

1. [NCOMPT] Núvol¹. *Les seues fosques alasses brumen acompassadament mentre que s'eleva més i més, en dies de mal oratge, fins a tocar les altes núvoles. (La rabosa i el corb, 1975: 417, 9).*

nuvolada *f.* (19)

1. [NCOMPT] Conjunt de núvols¹. *Al poc, aquell dia, el vent de la mar mogué, per fi!, i en un bell en sec portà una nuvolada dolça que, a les quatre de la vesprada, tapà tota la llarga carena de la serra d'una boira espessa i mulladora que anava davallant a mesura que s'acostava el vespre. (El darrer consell, 1982: 372, 13).*

•nuvolat *adj.* (1)

1. Vegeu *ennuolar* *v.* (DCVB, DNV).

nuvolós *adj.* (2)

1. Núvol¹. [...] *és que no érem molt lluny de les penyes, i en la nit nuvolosa la mar estava de malhumor, cabrejada com nosaltres o nosaltres com ella. (Enllà de l'horitzó, 1991: 271, 25).*

O

oratge *m.* (126)

1. [NCOMPT] Estat de l'atmosfera pel que fa a temperatura, humitat i fenòmens meteorològics. *Passà l'hivern, vingué la primavera, i l'oratge es tancà aquell any com no s'havia vist mai (deien els vells), i no queia una gota ni per un mig remei de la seca. (El pollastre de festes, 1976: 400, 23).*

LOCUCIONS

•**aclarir-se l'oratge** *loc. verb.* 1. Vegeu *aclarir v.*

•**girar-se l'oratge** *loc. verb.* 1. Vegeu *girar v.*

oreig *m.* (4)

1. [NINCOMPT] Vent suau i agradable. *Em defensava molt bé de la solanada; fins el bascoll duia en ombra, i els intersticis del teixit de palla deixaven passar una mica l'oreig. (Temps de batuda, 1991: 230, 18).*

orejar *v.* (7)

1. *tr.* i *intr. pron.* El vent, sotmetre un cos o un lloc a la seua acció; o, aquests, experimentar l'acció del vent. *A mitjan matí es separà de Smuts i va conversar una bona estona amb mister Stanfield, a l'aire lliure, al davall d'un envelat i davant d'un got de grosella fresquíssima, mentre els orejava una brisa estimulant. (Danys mínims sobre coberta, 1982: 380, 22).*

➤ *adj. [...] a la vora de la Font, la Figuera més bledana i corpulenta del terme estenia el seu còp gegantí i la seua ombra estiuenca, orejada de llebeig... (Joan-Ratot, 1976: 411, 8).*

orejat *adj.* (3)

1. Vegeu *orejar v.*

p

pedra *f.* (208) > **calamarsa** > **bruixó** > **granís** > **matacabra**

- 1a. [NCOMPT] Tros de pedra^{1b}. ⇒ *tirar una ~ // ~ foguera. Tria un rodal pelat i entre penyes; m'agafa uns quants secalls de pi i de carrasca, i, amb esca, esclavó i pedra foguera, fa un foc enmig de quatre codols. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 33, 22).*

1b. [NMASS] Matèria mineral dura i sòlida. ⇒ *banc de ~, escala de ~. En acabant, la conduí a la cambra dormitori que li destinaven, a la qual s'arribava per una escala de pedra. (Els guants de la felicitat, 1975: 150,5).*

2a. [NINCOMPT] Precipitació en forma de grans de gel arredonits i mig transparents, formats en un núvol de tempesta, que no es trenquen en caure a terra. [...] *embolicats amb la manta llistada perquè ja els cauen damunt unes gotasses com a doblons i les primeres pedres. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 29).*

2b. [NCOMPT] Fragment de gel de calamarsa^{1a}, arredonit i mig transparent. [...] *ni una ona de belles tiges en la sembradura, desfeta per la pedra, capolada, com la vinya; a les ombres, recessos de gel blanc i irisat de la blavor pura que havia tornat al cel; [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 237, 9).*

pedregar v. (6)

1. *intr.* Caure calamarsa^{1a}. *Tu trobes que pot pedregar? – vaig inquirir. (Temps de Batuda, 1991: 167, 15).*

pedregada f. (9)

1. [NCOMPT] Precipitació en forma de pedra^{2b}. [...] *amb descàrrega de pluja benèfica o de pedregada devastadora. (Sense la terra promesa, 1991: 8, 10).*

pedregador+ adj. (1)

1. Part de l'any, en que pedrega¹. *-Santa Rita, que s'escau pel dia vint-i-dós o vint-i-tres, ha estat sempre bastant pedregadora. (Enllà de l'horitzó, 1991: 229, 8).*

pegar v.

LOCUCIONS

•**pegar-li-la al sol del migdia** *loc. verb.* 1. Enganyar a tothom encara que siga molt poderós o important (DNV). *És que aquell monarca de pocs escrúpols tenia tal cara de pasqües quan estava de bones, que li la pegava al sol de migdia. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 272, 22).*

ploure v. (47)

1a. *intr.* Caure aigua del cel. *Però malgrat estar nuvolat i fer fred, encara no plouia ni nevava. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 444, 5).*

1b. *tr.* Diversos objectes petits, caure simultàniament i en abundància com si foren gotes de pluja^{1b} des d'un lloc enlairat. *Doncs li dius que, en ser que ploguen pans, em casaré amb ella. (La mestra i el manyà, 1975: 391, 6).*

LOCUCIONS

•**ploga o neve** *loc. adv.* 1. En qualsevol cas. —*Me n'haig d'anar ara mateix, ploga o neve. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 265, 1).*

ploure del cel *loc. verb.* 1. Una cosa, arribar a algú en gran quantitat i de manera oportuna. *Dos quinzets d'augment! Ja es notarien, ja! Dos quinzets, ploguts com qui diu del cel! (Sense la terra promesa, 1991: 280, 13).*

ploure sobre mullat *loc. verb.* 1. Succeir-se un esdeveniment bo o dolent rere un altre del mateix tipus. -És que, Roc, ara ja plou sobre mullat, sí: passen massa coses estúpides que no fan més que crear conflictes i entrebancar la guerra i la revolució... (Temps de batuda, 1991: 354, 18)

•**plovedor** *adj.* (8)

1. Plujós¹. Va arribar en aquell mateix any un mes d'octubre que es presentà molt plovedor en aquelles àrides terres. (El jugador de Petrer, 1976:198, 11).

plovisquejar *v.*

1. *intr.* Ploure^{1a} lleugerament a gotes petites i nombroses.

pluja *f.* (57)

1a. [NINCOMPT] Fet de ploure^{1a}. De la lluna sabia un fum de qualitats: ella, si porta rotle, diu què farà el temps; si el rotle té estrelles dins, vent, i si no en té, neu o pluja. (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 13).

1b. [NINCOMPT] Conjunt de gotes d'aigua que cau en ploure^{1a}. ⇒ ~ fina. Passada la torbonada, es quedà el temps clos i amb una pluja fina que durà un parell d'hores. (Temps de batuda, 1991: 168, 2).

plujà *adj.* (4)

1. Aigua, de pluja^{1a}. ⇒ aigües plujanes. "El fem actua amb lentitud, biològicament i per tant no és d'una eficàcia plena en una anyada agrícola, però ja de primer antuvi estova la terra i afavoreix la penetració de les aigües plujanes, acreix la nitrogenació i facilita l'expansió de les arrels". (Enllà de l'horitzó, 1991: 218, 8)

plujós *adj.* (4)

1. Clima, territori, període de temps, caracteritzat per pluges^{1a} freqüents. [...] la blanesa de la terra pairal, més tancada entre muntanyes, una mica més plujosa i emboirada, restava ja arrere, i dels guarets mig estèrils revolaven al pas de l'autobús petits escamots de moixons granívors habitants de les immenses planes. (Temps de batuda, 1991: 34, 19).
2. •Cel, aire o núvol, que porta pluja^{1b}. Molestava allò bastant: no deixava passejar, el cel plomis i plujós durava a voltes quatre i cinc dies arreu; els soldats s'aixoplugaven hores i hores dins la caserna... (Enllà de l'horitzó, 1991: 405, 2).

ponent *m.* (99)

1. [NINCOMPT_{sing}] Vent oest. ⇒ vent de ~. [...] qui desfà la neu és una bona boiregada de morisc, i qui se la beu és el vent de ponent, terral, que ve eixut de l'Andalusia. (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 10).

ponentada *f.* (2)

1. [NCOMPT] Ponent¹ fort. Pàmpols grocs i tacats en les vinyes; ponentades que despullen els arbres i juguen amb els remolins de fulles seques; grocs i vermells i morats per les planes obertes, pels recintes amagats. (La Foia de Castalla, 1982: 323, 4).

•provença f. (7)

1. [NINCOMPT] Punt cardinal a igual distància del nord que de l'est. ⇒ *vent de ~. En aquests temporals de vent de "provença", a voltes huracanat, sol caure una neu fina, quasi pulverulenta; [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 321, 25).*
2. [NINCOMPT] Gregal¹. *Uuuuh, uuuh!, va bramar la provença en el funeral, tal com si volgués donar-li la raó. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 342, 12).*

•provençada f. (2)

1. [NCOMPT] Gregal¹ fort (DCVB, DNV). *De tard en tard -puix el país no és molt plovedor- hi arriba un temporal de gregal -les provençades, segons el lèxic d'allí-, [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 321, 22).*

r

raig m. (44)

1a. [NCOMPT] Línia de llum que procedeix d'un cos lluminós o d'un aparell lluminós. ⇒ *~ de sol, ~ de lluna. El príncep, com que estava en aqueixa edat tan perillosa dels divuit als vint anys, era capaç d'enamorar-se d'una ombra de dona bonica, d'un raig de lluna en el bosc, d'una quimera... (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 347, 20).*

1b. [NCOMPT] Línia que parteix del punt on es produeix una forma d'energia i que segueix la direcció en què es propaga. ⇒ *~ de llum. Les seues banyes rellüien en la foscor del vespre com si fossen d'ivori, i dels seus ulls eixien uns raigs de llum que enllumenaven Esclafamuntanyes talment dia clar. (Esclafamuntanyes, 1976: 50, 7).*

LOCUCIONS

raig de Sant Martí+ loc. nom. 1. Arc de Sant Martí. *Es veien les estrelles per milions, grosses com el puny i de tots els colors del raig de sant Martí, [...]. (El ferrer de Bèlgida, 1975: 202, 7).*

ras adj. (17)

1a. •Part del dia, en què el cel està ras^{2b}. *L'endemà del dia que es va posar a nevar, havia eixit mig ras i bastant serè. (L'ambició d'Aleix, 1982: 138, 3).*

1b. Cel, completament lliure de núvols¹ i de boira¹. [...] *lluïa sobre la vall un cel turquí, quasi ras, un cel generador d'optimisme i amor a la vida i a l'acció. (Sense la terra promesa, 1991: 147, 3).*

•reixiu m. (1) > rosada > ros > reixiuada > aiguatge

1. [NINCOMPT] Humitat atmosfèrica condensada en forma de petites gotes a la superfície dels cossos freds (DCVB, DNV). [...] *que s'aclaria a la llum de l'albada, i hi destrià les gotes de reixiu que llüien ja com a petits estels blancs. (El Castell del Sol, 1975: 95, 14).*

•reixuada f. (2) > rosada> ros > reixiu > aiguatge

1. [NINCOMPT] Humitat atmosfèrica condensada en forma de petites gotes a la superfície dels cossos freds. *-Ha fet una reixuada molt forta -va informar-lo Macià-, i la palla encara és relleuca.* (Sense la terra promesa, 1991: 150, 18).

•rellamp m. (16)

1. [NCOMPT] Llampec³. *De sobte, la fulgurant llum d'un rellamp va esqueixar una torrellonada que s'estenia sobre l'horitzó de llevant.* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 233, 14).

LOCUCIONS

com per/en/un rellamp+ loc. adv. 1. Com un llamp¹ (loc.). *El deixa alçar-se i el dimoni desapareix per un forat que s'obre i es tanca com un rellamp enmig enmig de l'habitació.* (El ferrer de Bèlgida, 1976: 196, 11). *Mossèn, com per un rellamp, veié creuar la seua imaginació el passatge evangèlic de "La dona adúltera", [...].* (Sense la terra promesa, 1991: 483, 22). *Com en un rellamp, Garibaldi pensà en el risc calculat del cacic. "Ell sabia on podia arribar Mauri..."* (Sense la terra promesa, 1991: 515, 19).

•rellampec m. (7) > llampec

1. [NCOMPT] Resplendor viva i instantània produïda pel llamp¹. *Després se'n baixà a l'entrada, obrí el portó de la gran porta del carrer i va eixir sota la desfermada pluja i els sovintejats rellampecs.* (El jugador de Petrer, 1976: 202, 20).
2. +[NCOMPT] Esclat de llum viu i instantani. [...] *un home estrany, prim i llarg, de gran nas aguilenc i ulls esqueixats i plens de rellampecs.* (El dimoni fumador, 1975: 209, 20).

LOCUCIONS

com un rellampec+ loc. adv. 1. Com un llamp¹ (loc.). *El vel que l'enterbolia va semblar esqueixar-se dins la ment turmentada de Girau, quelcom com un rellampec vivíssim que li permeté veure tot el seu passat recent d'un colp d'ull.* (El príncep desmemoriat, 1976: 195, 28).

•rellampegar v. (3)

1. intr. Llampegar¹. *El dimoni rigué i els seus ulls rellampegaren.* (El jugador de Petrer, 1976: 201, 4).

ros m. (9) > rosada> reixiu > reixuada > aiguatge

1. [NMASS] Humitat atmosfèrica condensada en forma de petites gotes a la superfície dels cossos freds. *Llavors se li va cloure la nit, i hagué de fer mallada davall d'unes penyes que el tapaven del ros i de la fredor nocturna.* (L'amor de les tres taronges, 1976: 135, 20).

rosada f. (19) > ros> reixiu > reixuada > aiguatge

1. [NCOMPT] Humitat atmosfèrica condensada en forma de petites gotes a la superfície dels cossos freds. *Ell ho mirava tot i se n'admirava: els panissos que pujaven bledans i plens de perles de rosada; [...].* (Abella, 1976: 101, 6).

LOCUCIONS

rosada blanca *loc. nom.* > **gebre** 1. Conjunt de cristalls de gel que en temps de fred es dipositen, provinents de la boira, sobre una superfície. *Les ombres encara blanquejaven de la rosada blanca, que els enfredoria els peus. (Sense la terra promesa, 1991: 338, 25).*

ruixim *m.* (1)

1. [NINCOMPT] Suspensió de gotes petites sorgides d'una massa líquida. *Ranquejant i assotat pels ruixims, que esclafien com a trallades, el patró féu cap al timó seguit pels dos mariners. (L'ambició d'Aleix, 1982: 67, 8).*

S

sol *m.* (440)

1. [NINCOMPT] Estrela¹ al voltant de la qual gira la Terra. ⇒ *raig de ~, llum del ~, posta del ~, // ~ ixent, ~ naixent. [...] les seues galtes vermelles i la seua boqueta havia lluit unes dentetes com la mateixa neu i un somris tan enciser com un raig de sol. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 341, 6).*
2. [NINCOMPT] Radiació directa del Sol¹. ⇒ *dia de ~, hora de ~, ~ del matí, ~ del migdia, ~ d'hivern, // a ple ~, ~ ardent, // fer ~, prendre el ~. Un dia, mon pare, tot prenent el sol en el pedrís de davant la porta, em va preguntar no sé quin destrellatament de si era dimecres o si anava ja a mitjan matí a tancar les cabres a la cleda. (Contalla d'un orat, 1982: 357, 6).*

LOCUCIONS

•**com un sol** *loc.adv.* 1. Algú o cosa molt bonic. *Si és Rosella, galana com un sol! (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 353, 6).*

•**de sol a sol** *loc. adj.* 1. Jornada laboral o de treball, que dura tot el dia, des que ix el sol¹ fins que es pon. [...] *intransigents i durs envers les noves ideologies i per als jornalers, els jornals i les jornades de sol a sol. (Sense la terra promesa, 1991: 30, 2).*

de sol a sol *loc. adv.* 1. Durant tot el dia, des que ix el sol¹ fins que es pon. *Ja que treballem de sol a sol, almenys que puguem viure i donar a menjar a les nostres dones i xiquets. (Sense la terra promesa, 1991: 270, 4).*

•**pegar-li-la al sol del migdia** *loc. verb.* 1. Vegeu *pegar v.*

•**sol de justícia** *loc. nom.* 1. Solana². [...] *i hi prenia aquell aire lloat pel metge director de l'hospital de sang i aquell sol de justícia de les terres altes i relativament continentals de la vall de Cassana. (Enllà de l'horitzó, 1991: 283, 15).*

sol ixent *loc. adv.* 1. Est. *Les mans misterioses la conduïren llavors, en aquell segon estatge, a una cambreta retirada que tenia dos finestrals a sol ixent, i, a través dels seus cristalls desllustrats, es veien relluir les estrelles. (Abella, 1976: 113, 8).*

solana *f.* (10)

1. •[NINCOMPT] Sol² molt fort. *La perdiu, que és la que a mi m'agrada, és més treballosa; cal caminar molt amunt i avall per a tirar-los, i si fa molta solana...* (*Temps de batuda*, 1991: 178, 2).

•**solanada** *f.* (11)

1. [NINCOMPT] Claror i ardor directa del sol¹ (*DCVB, DNV*). *¡I és que heu tardat tant, amor meu, que heu permès que m'assotàs al seu gust la solanada d'aquest barranc!* (*L'amor de les tres taronges*, 1976: 150, 23).

•**subtropical** *adj.* (7)

1. Clima, que té característiques intermèdies entre els climes pròpiament tropicals i el clima subàrtic. *¡Ai, però doblat el quinze de novembre, dalt del cabriolet, tenda i tot tirada, clima i tot d'aires subtropicals, feia un fred que raïa!* (*Sense la terra promesa*, 1991: 414, 1).

t

tempesta *f.* (49)

1. [NCOMPT] Pertorbació atmosfèrica d'abast local i curta durada, en què es produeix un fort corrent d'aire ascendent seguit d'un de descendent, i, en conseqüència, llamps, trons, vents i precipitacions de violència considerable. *I es senten tres trons eixordadors, com els que precedeixen les grans tempestes d'aquelles interminables muntanyes.* (*L'envejós d'Alcalà*, 1975: 173, 22).

terratrèmol *m.* (8)

1. [NCOMPT] Vibració de l'escorça terrestre causada per la propagació d'ones elàstiques generades pel moviment tectònic. *Tuuut! Sonà el senyal, i, al moment, colpejaren sordament les ferradures dels dos cavalls com si un terratrèmol corregués per davall del sòl de terra de la lliça, [...].* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 83, 14).

torb *m.* (2)

1. [NCOMPT] Ventada impetuosa que aixeca i arremolina la neu del terreny, de manera que la visibilitat minva considerablement. *En aquests temporals de vent de "provença", a voltes huracanat, sol caure una neu fina, quasi pulverulenta; el torb, llavors, dóna un aspecte imponent i fosc a aquelles terres: [...].* (*La Foia de Castalla*, 1982: 321, 26).

torbonada *f.* (2)

1. [NCOMPT] Ventada forta que dura només uns minuts, acompanyada de pluja intensa o de calamarsa i també de llamps i trons. *I veren entrar un home prim que anava amb l'espenta d'una torbonada de mestral.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 62, 3).

torrelló m. (2)

1. •[NCOMPT] Núvol¹ arredonit i compacte de desenvolupament vertical (DCVB, DNV). *Les ressequides comarques de l'estepa oriental castellana es van caldejant, i s'hi formen uns torrellons gegants d'un color amenaçador; [...]. (La Foia de Castalla, 1982: 322, 17).*

•torrellonada f. (1)

1. [NCOMPT] Conjunt de torrellons¹ (DCVB). *De sobte, la fulgurant llum d'un rellamp va esqueixar una torrellonada que s'estenia sobre l'horitzó de llevant. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 233, 14).*

tramuntana f. (53)

1. [NINCOMPT_{sing_fem}] Nord. ⇒ vent de ~. *Al fons, remota, una sinuosa crestallera violeta tancava l'horitzó de tramuntana. (L'ambició d'Aleix, 1982: 82, 20).*
2. [NINCOMPT_{sing}] Vent que ve del nord. *Per damunt de la neu, els carruatges del nuvi i dels seus distingits familiars havien vingut emmenats per cavalls i haques sanguinis i fogosos, que ben bé quasi suaven sota l'assot gèlid de la tramuntana. (Les animetes, 1976: 276, 12).*

tramuntanal m. (11)

1. •[NINCOMPT_{sing}] Tramuntana¹. [...] *allà devia rugir desfermat potser dies i setmanes un ventarro de tramuntanal que arribaria a ser imponent. (Temps de batuda, 1991: 91, 9).*
2. •[NINCOMPT_{sing}] Tramuntana². *Buuu, buuu!, bramava el tramuntanal. (El Gegant del Romani, 1975: 215, 1).*

trencar v.

LOCUCIONS

trencar el gel *loc. verb.* 1. Superar una situació tensa o de retraïment amb algú altre intentant crear un ambient confiat i agradable. [...] *degueren servir perquè s'acabàs de trencar el gel i que la conversa i l'actitud de tots dos joves es fes més significativa i confidencial. (Temps de batuda, 1991: 7, 25).*

tro m. (56)

1. [NCOMPT] Manifestació sonora del llamp¹, causada per l'expansió de l'aire al pas de la descàrrega elèctrica. *Dit açò, Margarida va agafar un martell i uns claus i va clavetejar el finestró, amb la qual cosa la cambra de Rosella quedà més fosca que una nit de trons. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 343, 23).*

LOCUCIONS

menjar com un tro+ *loc. verb.* 1. Vegeu *menjar v.*

veu de tro *loc. adv.* 1. Vegeu *veu f.*

tronada f. (26)

1. [NCOMPT] Tempesta de trons¹. ⇒ *forta ~ // dies de trons. La primera fou una tronada pavorosa que assotà furiosament tota la vall i que descarregà tantíssim a les amples faldes de la serra, [...]. (El darrer consell, 1975: 332, 14).*

tronar v. (13)

1. *intr.* Produir-se un o més trons¹. *Tronava i plovia. (L'experiment Strolowickz, 1982: 407, 2).*

U

udolar v. (19)

1. *intr.* El vent o un objecte, produir udols². [...] *sols la remor de l'aigua i l'udolar del vent en els oms de la baixada. (I queixalets també!, 1975: 204, 9).*

V

vent m. (287)

1a. [NINCOMPT] Fenomen atmosfèric consistent en el moviment ben perceptible de l'aire sobre la superfície terrestre, produït per una diferència de pressió entre les diferents capes de l'atmosfera. ⇒ *pluja i ~, colp de ~, // ~ fresc, ~ huracanat, ~ sec, // fer ~. Havia mogut aquella nit un vent de tramuntanal, que sol ser molt huracanat en aquell temps d'hivern en les altes i aspres terres de Biar. (Les animetes, 1976: 274, 4).*

1b. [NINCOMPT] Vent^{1a} favorable o advers a la navegació. *El Mingarro, de dins, tancà la portella de lona del darrere i deixà oberta la del davant, perquè duien el ventet en la popa, segons expressió seua. (L'ambició d'Aleix, 1982: 149,14).*

LOCUCIONS

•**amb bon vent** *loc. adv.* 1. Començar una part de l'any o una cosa satisfactòriament. *Si li hagués anat tot amb bon vent, ja ens hauria escrit. (La idea de l'emigrant, 1982: 247, 15).*

bon vent i barca nova *loc. interj.* 1. Denota menyspreu per la marxa d'una persona o la pèrdua d'alguna cosa. *"Hala, bon vent i barca nova, forasters de la tavella!", renegava de pensament la seua animeta rancorosa. (El llenyater de Fortaleny: 1975: 39,19).*

•**com el vent** *loc. adv.* 1. Algú, un animal o un vehicle, avançar molt ràpidament. *Ell, que m'ix al darrere, i, com que tots tres —llebre, cavall i caçador— corrien com el vent, Girau ben prest va perdre de vista gossos i companys. (El príncep desmemoriat, 1976: 175, 17).*

vent pluig *loc. nom.* 1. Vent^{1a} que porta pluja. *Llevant enviava vent-pluig, i el xicot s'ha hagut de recollir en aquesta cova. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 279, 2).*

•**ventisca** *f.* (2)

1. [NINCOMPT] Vent^{1a} que transporta neu (DCVB, DNV). [...] *però amb la nevada grossa de Nadal i la ventisca d'aquells dies se'm van gelar els pulmons... [...].* (Enllà de l'horitzó, 1991: 235, 6).

•**ventisquer** *m.* (3)

1a. [NCOMPT] Lloc d'una muntanya on es conserva la neu (DNV). *Dos dies abans havia nevat per les muntanyes; l'Aitana tenia plens els ventisquers que espillejaven en la distància; feia fred, i no baixaren de la tartana per esmorzar.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 150, 8).

1b. +[NCOMPT] Massa de neu que s'acumula en ventisquer^{1a}. *Mentre que Jesús maldava, potser es posà mig pam de neu damunt de la que hi havia; allò es veu que era un punt on es formava ventisquer.* (Viatge de Nadal, 1982: 402, 29).

veu *f.*

LOCUCIONS

veu de tro *loc. adv.* 1. *Veu molt forta i ressonant (DCVB, DNV) La serp se la begué tota i s'estengué com un rígid tronc formant pont sobre el roncador rierol, ensems que deia amb veu de tro: [...].* (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 376, 13).

xafogor *f.* (5)

1. [NINCOMPT] Calor humida sufocant. —*Dona aida'm! —li va proposar una vesprada de setembre, que encara hi feia xafogor i brumien les mosques amb un zum-zum persistent i que s'hi endormiscava fins el sol de mig dia.* (L'albarder de Cocentaina, 1976: 159, 22).

xaloc *m.* (25)

1. [NINCOMPT_{sing}] Punt cardinal situat a igual distància del sud que de l'est. *Els fanalets de colors brandaven al vent humit que pujava de la mar; el cel era negre i es carregava per la banda de xaloc; però el soroll de la gent i el rebombori de les músiques ho alegraven tot.* (El pollastre de festes, 1976: 397, 23).
2. [NINCOMPT] Vent que ve del sud-est. [...] *encara que a qualsevol altra època de l'any s'hi està exposat a aqueixes invasions blanques i humides, a poc que alene el gregal o el xaloc.* (Contalles de la boira, 1982: 329, 19).

Z

zèfir *m.* (4)

1. [NINCOMPT] Vent suau que tendeix a venir de ponent. *Brunzien les abelles de flor en flor; el zèfir suavíssim gronxava mansament les fulles de la fronda i acariciava els negres cabells de la bellíssima fadrina. (Els guants de la felicitat, 1975: 130, 23).*

8. Llistat d'UFs del *DOLEV-Natura*

Aquestes són les unitats fraseològiques present al diccionari ordenades alfabèticament i amb remissió a la paraula d'entrada en el *DOLEV-Natura*. Si hi ha alguna fraseologia repetida és perquè és una locució d'un altre tipus.

1. *a (la) gatamèu: gatamèu*
2. *a bot de sacre: sacre*
3. *a camp ras: camp*
4. *a cau d'orella: cau*
5. *a cavall: cavall*
6. *a cavall: cavall*
7. *a cavall de: cavall*
8. *a collibè: collibè*
9. *a costa de: costa*
10. *a doll: doll*
11. *a dolls: doll*
12. *a flor de: flor*
13. *a garberes: garberes*
14. *a l'aire: aire*
15. *a l'aire: aire*
16. *a l'aire lliure: aire*
17. *a la clara: clar*
18. *a la saó: saó*
19. *a núvol: núvol*
20. *a passabarranc: passabarranc*
21. *a peu pla: peu*
22. *a posta: posta*
23. *a raig: raig*
24. *a vista d'ocell: vista*
25. *aclarir-se l'oratge: aclarir*
26. *acotar el cap: acotar*
27. *agafar el bou per les banyes: agafar*
28. *àguila reial: aguila*
29. *al be: be*
30. *al cel sia/siga/estiga: cel*
31. *al coll: coll*
32. *al marge: marge*
33. *albercoc del patriarca: albercoc*
34. *alçar el gall: alçar*
35. *alfals bord o silvestre: alfals*
36. *alls durs: all*
37. *als (en els) núvols: núvol*
38. *alta mar: mar*
39. *alzina de fulla llarga: alzina*
40. *amb bon vent: vent*
41. *amb diners carxofes (refrany): carxofa*
42. *amb la mosca al nas: mosca*
43. *anar al bou: bou*
44. *anar-se'n pels núvols: núvol*
45. *anys i anys: any*

46. *anys i panys: any*
47. *apegar-se com una llapassa: apegar*
48. *arbre blanc: arbre*
49. *argelaga negra: argelaga*
50. *argelaga vera: argelaga*
51. *arribar la sang al riu: arribar*
52. *baldat com un lluç: baldat*
53. *baldat com un ruc: baldat*
54. *baldat com un tonyina: baldat*
55. *ballar l'aigua al davant: ballar*
56. *barca de mitjana: barca*
57. *ben plantat: plantat*
58. *bon vent i barca nova: vent*
59. *bótes vuitantenes: bóta*
60. *botja fematera: botja*
61. *botja negra: botja*
62. *bous i torades: bou*
63. *bram d'ase que no arriba al cel: bram*
64. *bufalaga vera: bufalaga*
65. *caça major: caça*
66. *caça menor: caça*
67. *cadena perpètua: cadena*
68. *cadira de pastor: cadira*
69. *calar foc: calar*
70. *camí de: camí*
71. *camí de ferradura: camí*
72. *camí reial: camí*
73. *camp a través: camp*
74. *cantar la gallina: cantar*
75. *cap avall l'aigua corre: aigua*
76. *cap d'any: cap*
77. *cara de magranetes agres: cara*
78. *carabassa de quaranta dies: carabassa*
79. *card blanc: card*
80. *castells en l'aire: castell*
81. *davallar del cel: davallar*
82. *cel empedrat: cel*
83. *cercar els cinc peus al gat: cercar*
84. *cigró de saüc: cigró*
85. *cirera jorovina: cirera*
86. *cirera poletana: cirera*
87. *clar i ras: clar*
88. *cobrar pel pebre: cobrar*
89. *colomí sense fel: colomí*
90. *com (per, en) un rellamp: rellamp*
91. *com a canyes: canya*
92. *com a formigues: formiga*
93. *com a rates: rata*
94. *com a ribes: riba*
95. *com a roselles: rosella*

96. *com cep fruitós: cep*
97. *com el blat a Castella: blat*
98. *com el peix a l'aigua: peix*
99. *com el vent: vent*
100. *com les cireres: cirera*
101. *com les llebres: llebre*
102. *com les mosques a la mel: mosca*
103. *com un(s) llamp(s): llamp*
104. *com un albadoc de magraner: albadoc*
105. *com un ase: ase*
106. *com un bou: bou*
107. *com un callòs: callós*
108. *com un cigró: cigró*
109. *com un cuc: cuc*
110. *com un gat cerval: gat*
111. *com un gos: gos*
112. *com un jonc: jonc*
113. *com un jòneg: jòneg*
114. *com un lleó: lleó*
115. *com un lluet: lluet*
116. *com un ocell engabiat: ocell*
117. *com un palloc: palloc*
118. *com un papagai: papagai*
119. *com un poll: poll*
120. *com un rellampec: rellampec*
121. *com un soc: soc*
122. *com un sol: sol*
123. *gros com un teixó: teixó*
124. *com un tronc: tronc*
125. *com una cama-roja: cama-roja*
126. *com una canya d'haure ametles: canya*
127. *com una canya de marge: canya*
128. *com una llebre: llebre*
129. *com una llosa: llosa*
130. *com una pera en un tabac: pera*
131. *com una rabosa: rabosa*
132. *com una rata: rata*
133. *com una roca: roca*
134. *contra natura: natura*
135. *corona de reina: corona*
136. *cos de podadora: cos*
137. *costa amunt: costa*
138. *cua de gat: cua*
139. *dacsa rosera: dacsa*
140. *davallar del cel: davallar*
141. *de bon any: any*
142. *de caça: caça*
143. *de camp: camp*
144. *de cria: cria*
145. *de cua d'ull: cua*

146. *de forment, ni un gra: forment*
 147. *de gallina: gallina*
 148. *de la guitza: guitza*
 149. *de la terra: terra*
 150. *de llavor: llavor*
 151. *de pedra: pedra*
 152. *de pedra seca: pedra*
 153. *de pla: pla*
 154. *de pla: pla*
 155. *de ploma: ploma*
 156. *de rapinya: rapinya*
 157. *de rostoll: rostoll*
 158. *de soca i arrel: soca*
 159. *de sol a sol: sol*
 160. *de sol a sol: sol*
 161. *de suro: suro*
 162. *deixar per conills verds: deixar*
 163. *despedregar el camí: despedregar*
 164. *Déu del cel: déu*
 165. *donar la calda: donar*
 166. *dur camí: dur*
 167. *eixir del cau: eixir*
 168. *en agràs: agràs*
 169. *en camí de: camí*
 170. *en clar: clar*
 171. *en clar: clar*
 172. *en conill: conill*
 173. *en la vinya de Déu, de tot es veu (refrany): vinya*
 174. *en saó: saó*
 175. *enganxar-se com les cireres: enganxar-se*
 176. *ennuvolar-se el temps: ennuvolar*
 177. *enredar-se com les cireres: enredar-se*
 178. *entre dues clarors: claror*
 179. *escampar-se com una taca d'oli: escampar-se*
 180. *esmorzar com un jòneg: jòneg*
 181. *esperar en barraca/barraqueta: esperar*
 182. *esperó de cavaller: esperó*
 183. *esqueixar el cor: esqueixar*
 184. *ésser del pinyol amarg: ésser*
 185. *ésser del pinyol dins: ésser*
 186. *ésser faves comptades: ésser*
 187. *ésser un bou: ésser*
 188. *ésser un tronc: ésser*
 189. *falcilla reial: falcilla*
 190. *falcó reial: falcó*
 191. *farina de força: farina*
 192. *fer aigua: aigua*
 193. *fer camí: camí*
 194. *fer cara de gos de barraca: fer*
 195. *fer cara de mussol: fer*

196. *fer carraix: carraix*
 197. *fer el bou: bou*
 198. *fer herba: herba*
 199. *fer l'enza: fer*
 200. *fer la guitza: fer*
 201. *fer la palometa: fer*
 202. *fer llenya: fer*
 203. *fer mallada: mallada*
 204. *fer niu: niu*
 205. *fer plomes: fer*
 206. *fer-ne un gra massa: gra*
 207. *fer-se a la mar: mar*
 208. *fesol de la bogeta: fesol*
 209. *fet un bou: bou*
 210. *fet un margalló: margalló*
 211. *fet un tocacampanes: fer*
 212. *fet una tonyina: fer*
 213. *figa de la gota de la mel: figa*
 214. *flor de neu: flor*
 215. *florejar les terres: florejar*
 216. *flors i violes: flor*
 217. *fora del cavat: fora*
 218. *fruit prohibit: fruit*
 219. *fruita seca: fruita*
 220. *gat cervical: gat*
 221. *gat empiulat: gat*
 222. *gat salvatge: gat*
 223. *gat vell: gat*
 224. *gata moixa: gat*
 225. *gelar la sang: gelar*
 226. *gelat com un rave: gelat*
 227. *girar costes: girar*
 228. *girar cua: cua*
 229. *girar-se l'oratge: girar*
 230. *boca de llop: boca*
 231. *com una gola de llop: gola*
 232. *gota a gota: gota*
 233. *gra d'arena: gra*
 234. *herba alfals: herba*
 235. *herba coronel·la: herba*
 236. *herba falguera: herba*
 237. *herbeta de la sang: herba*
 238. *l'oli diu al vi: vine ací cosí: oli*
 239. *la part del lleó: part*
 240. *llàgrima cocodrilesca: cocodrilesc*
 241. *llavadora de penya: llavadora*
 242. *lleig com un fes: lleig*
 243. *llenya terrera: llenya*
 244. *lliri blau: lliri*
 245. *llop de mar: llop*

246. *lluna de mel: lluna*
 247. *lluna plena: lluna*
 248. *mànegues d'estral: mànega*
 249. *matar dos ocells d'un sol tir: matar*
 250. *matar el cuc: matar*
 251. *matar una mosca: matar*
 252. *menjar com un tro: menjar*
 253. *merla blava: merla*
 254. *més content (alegre) que un gos amb un os: gos*
 255. *més gos que un pont: gos*
 256. *més prompte/en més poc que canta un gall: cantar*
 257. *més toix que una òbila: toix*
 258. *més torbat que un poll: torbar*
 259. *missa de gall: missa*
 260. *mitja lluna: lluna*
 261. *mudar d'aigües: mudar*
 262. *mussol banyut: mussol*
 263. *neu borda: neu*
 264. *ni un gra: gra*
 265. *niu de metralladores: niu*
 266. *no alçar una sargantana de la cua: alçar*
 267. *no cantar-se'n gall ni gallina: cantar*
 268. *no dir ni pruna: pruna*
 269. *no ésser ni carn ni peix: ésser*
 270. *no hi veure's un pallús: veure*
 271. *no juguem amb canyes que ens farem tallets: canya*
 272. *no pesar una voliana: pesar*
 273. *oliva del cuquello: oliva*
 274. *olivera borda: olivera*
 275. *pardal descuat: pardal*
 276. *pareix una canya d'haure nius: canya*
 277. *partir (trencar) palletes: partir*
 278. *pebre roig: pebre*
 279. *pedra codissa: pedra*
 280. *pedra de toc: pedra*
 281. *pedra marbre: pedra*
 282. *pedra picada: pedra*
 283. *pegar-li-la al sol del migdia: pegar*
 284. *peix d'arena: peix*
 285. *peix gros: peix*
 286. *pels (als) núvols: núvol*
 287. *per a tal camí no hi calien alforges: camí*
 288. *per acabar-ho d'adobar: acabar*
 289. *per les seues (ses) jornades: jornada*
 290. *per molts anys: any*
 291. *perera tendral: perera*
 292. *pi blanc: pi*
 293. *pi bord: pi*
 294. *pi donzell: pi*
 295. *pi melis: pi*

296. *pi rojal: pi*
 297. *pi ver: pi*
 298. *picar un sacre: picar*
 299. *plaça de bous: plaça*
 300. *plana major: plana*
 301. *plantar cara: plantar*
 302. *ploure del cel: ploure*
 303. *ploure sobre mullat: ploure*
 304. *poma d'hivern: poma*
 305. *poma de Sant Joan: poma*
 306. *porc senglar: porc*
 307. *portar (tirar) l'aigua al seu molí: portar*
 308. *posar el crit al cel: posar*
 309. *primavera d'hivern: primavera*
 310. *raig de Sant Martí: raig*
 311. *raig X: raig*
 312. *reina del cel: cel*
 313. *roig com l'espiga de panís: roig*
 314. *rosada blanca: rosada*
 315. *sang freda: sang*
 316. *sense suc ni bruc: suc*
 317. *serp de mar: serp*
 318. *sevina terrera: sevina*
 319. *sevina xaparra: sevina*
 320. *sol com un jonc: jonc*
 321. *sol de justícia: sol*
 322. *sol ixent: sol*
 323. *tancar a pedra i puny: tancar*
 324. *ploga o neve: ploure*
 325. *tenir adob: tenir*
 326. *tenir pardals al cap: tenir*
 327. *terra ferma: terra*
 328. *terra fetge: terra*
 329. *terra roja: terra*
 330. *timó mascle: timó*
 331. *timó reial: timó*
 332. *tirar a gat: tirar: tirar*
 333. *tirar l'ase per la finestra: tirar*
 334. *tirar la pedra i amagar la mà: tirar*
 335. *tonyina de sorra: tonyina*
 336. *traure faves de l'olla: traure*
 337. *trencar el gel: trencar*
 338. *trencar-s'hi la closca: trencar*
 339. *ulls de bou: ull*
 340. *un no com un perelló: perelló*
 341. *una mosca: mosca*
 342. *vaques grasses: vaca*
 343. *vent pluig: vent*
 344. *vermell com un titot: vermell*
 345. *veu cantant: veu*

346. *veu de tro: veu*
 347. *vida conreada: conrear*
 348. *violeta boscana: violeta*
 349. *xiprer de ventall: xiprer*

9. Llista d'abreviatures i símbol del *DOLEV-Natura*

Abreviatures

<i>adj.</i>	<i>adjectiu</i>
<i>adv.</i>	<i>adverbi</i>
<i>f.</i>	<i>femení</i>
<i>interj.</i>	<i>interjecció</i>
<i>intr.</i>	<i>intransitiu</i>
<i>loc.</i>	<i>locució</i>
<i>loc. adj.</i>	<i>locució adjectival</i>
<i>loc. adv.</i>	<i>locució adverbial</i>
<i>loc. interj.</i>	<i>locució interjectiva</i>
<i>loc. nom.</i>	<i>locució nominal</i>
<i>loc. prep.</i>	<i>locució preposicional</i>
<i>loc. verb.</i>	<i>locució verbal</i>
<i>m.</i>	<i>masculí</i>
NCOMPT	<i>nom comptable</i>
NINCOMPT	<i>nom incomptable</i>
NMASS	<i>nom massa</i>
<i>pl.</i>	<i>plural</i>
<i>pron.</i>	<i>pronominal</i>
<i>sing.</i>	<i>singular</i>
<i>tr.</i>	<i>transitiu</i>
<i>v.</i>	<i>verb</i>
VALOR	<i>Diccionaris i vocabularis d'Enric Valor</i>

Símbols

+	<i>novetat</i>
•	<i>no normatiu</i>
⇒	<i>col·locacions</i>
~	<i>substitueix un mot en una col·locació</i>
//	<i>separa les col·locacions</i>
>	<i>introdueix un geosinònim</i>